

Nuoret ja ohjausasiantuntijat haavoittuvuuden eek- toksessa

Ohjaamo diskursiivisena käytäntönä

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta

Yleinen ja aikuiskasvatustiede
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Huhtikuu 2019
Vivi Vaissi

Ohjaaja: Kristiina Brunila,
Katariina Mertanen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		Laitos - Institution - Department	
Tekijä - Författare - Author Vivi Vaissi			
Työn nimi - Arbetets titel Nuoret ja ohjausasiantuntijat haavoittuvuuden eetoksessa. Ohjaamot diskursiivisena käytäntönä			
Title Youth and counsellors in the ethos of vulnerability. One-Stop Guidance Centers as discursive practice			
Oppiaine - Läroämne - Subject Yleinen ja aikuiskasvatustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Kristiina Brunila, Katariina Mertanen		Aika - Datum - Month and year 04/2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 66 s + 1 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract Työelämän epävarmuus on luonut omanlaisensa puhettavan, jossa korostuu yksilön rooli jatkuvasti itseään kehittävänä ja omia vahvuuksiaan tunnistavana ideaalisubjektina. Erilaisten ohjaus- ja tukijärjestelmien merkitystä myös nuorten elämässä on korostettu nuorisopolitiikassa viime vuosien ajan. Keskiössä on nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy, minkä seurauksena on syntynyt esimerkiksi Nuorisotakuu, jonka vanavedessä ovat syntyneet Ohjaamot, matalan kynnyksen palvelupisteet, joissa kaikki asumiseen, koulutukseen ja työhön liittyvät palvelut on koottu saman katon alle. Tutkimuksessa käsitellään sitä, miten moniammatillisessa ohjauksessa pyritään ratkomaan nuorten työllistymisen ja yhteiskunnan marginaaliin joutumisen haasteita. Kiinnostuksen kohteena on se, miten moniammatillista ohjausta legitimoidaan Ohjaamossa. Kysyn myös, miten Ohjaamossa rakennetaan nuorten subjektiviteettia sekä miten muodostuvat ohjausasiantuntijoiden subjektipositiot. Tutkimusaineisto koostui kuuden Ohjaamossa työskentelevän asiantuntijan teemahaastattelusta. Aineiston analyysimenetelmänä oli diskursiivinen lukutapa. Tutkimuksessa havaittiin, että Ohjaamoissa tarjolla oleva moniammatillinen ohjaus kytkeytyy yleisemmin terapisoitumiseen sekä haavoittuvuuden eetokseen, joissa tunteiden käsittely ja niiden hallitseminen näyttelevät tärkeää osaa nyky-yhteiskunnassa. Yhteiskunnalliset ongelmat, kuten työttömyys paikantuvat yksilön ominaisuuksista lähtöisin oleviksi. Tähän lääkkeenä tarjotaan itsetuntemuksen parantamista ja muita yksilön psyykeen kohdistuvia toimenpiteitä. Moniammatillisessa ohjauksessa keskeiseksi käytännöksi muodostui nuoren itsetunnon ja motivaation vahvistamiseen tähtäävä työ. Itsetuntemuksen ja omien vahvuuksien kautta nuorta pyrittiin ohjaamaan kohti valinnanvapautta, mutta toisaalta hallitsemaan hänen odotuksiaan. Ohjaajan positio sen sijaan rakentui ristiriitaisten tavoitteiden välitilassa: yhtäältä nuoren rinnallakulkijana, toisaalta byrokraattina ja vallankäyttäjänä.			
Avainsanat – Nyckelord Ohjaamot, ohjaus, terapeutin eetos, haavoittuvuus			
Keywords One-Stop Guidance Centers, counselling, therapeutic ethos, vulnerability			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Faculty of Educational Sciences		Laitos - Institution - Department	
Tekijä - Författare - Author Vivi Vaissi			
Työn nimi - Arbetets titel Nuoret ja ohjausasiiantuntijat haavoittuvuuden eetoksessa. Ohjaamot diskursiivisena käytäntönä			
Title Youth and counsellors in the ethos of vulnerability. One-Stop Guidance Centers as discursive practice			
Oppiaine - Läroämne - Subject Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Kristiina Brunila, Katariina Mertanen		Aika - Datum - Month and year 04/2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 66 pp. + 1 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract Insecurity of working life has created a certain manner of speaking which emphasizes individual's role as an ideal subject who is preoccupied by continuously improving oneself. Over the last few years youth policy has laid stress on different kinds of guidance and support systems. In the center of the discussion is the social exclusion of the youth and its prevention. Young people's access to public services was recognized as a crucial problem and consequently the Finnish government set up Youth Guarantee. One-Stop Guidance Centers (Ohjaamo) were established around Finland to meet these needs. They bring together different services providing guidance for housing, education and employment. This research considers how challenges with youth employment and marginalization are handled in multi-agency guidance and counselling. The point of interest is how multi-agency counselling is legitimized in One-Stop Guidance Centers. I also ask how young people's subjectivity and counselling specialists' subject positions are constructed in One-Stop Guidance Centers. The research data consists of six theme interviews with counselling specialists working in a One-Stop Guidance Center. Analysis method was discursive reading. It was found that multi-agency guidance offered by One-Stop Guidance Center is linked to therapisation and ethos of vulnerability where handling and governing emotions has become an important part of today's society. Social problems such as unemployment are pinpointed to originate from individual's qualities. Improving self-knowledge and other measures directed to individual's psyche are offered as a cure to these social problems. In multi-agency guidance the central practices consisted of improving youth's self-esteem and building motivation. By building better self-knowledge and finding one's strengths youth were guided to use their freedom of choice but also governed their expectations. Counsellors' position was constructed between ambivalent objectives: on the one hand as an ally but on the other hand as a bureaucrat exercising power.			
Avainsanat - Nyckelord Ohjaamot, ohjaus, terapeutinen eetos, haavoittuvuus			
Keywords One-Stop Guidance Centers, counselling, therapeutic ethos, vulnerability			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	NÄKÖKULMIA MONIAMMATILLISEEN OHJAUKSEEN	4
	2.1 Syrjäytymisen ehkäiseminen nuorisopoliittisena tavoitteena	4
	2.2 Ohjaamo-toiminnan muotoutuminen	9
	2.3 Ohjaus moniammatillisena yhteistyönä	11
3	TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	15
	3.1 Tieto ja valta diskursiivisia käytäntöjä rakentamassa	15
	3.2 Uusliberalismin ja ohjauksen suhde	19
	3.3 Haavoittuvasta nuoresta tuottavaksi työntekijäksi	24
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKOHDE	28
5	TUTKIMUKSEN KULKU	30
	5.1 Ohjaamo ja moniammatillinen ohjaustyö tutkimuksen kohteena	30
	5.2 Aineiston tuottaminen	32
	5.3 Diskursiivinen lukutapa	33
6	TUTKIMUSTULOKSET	37
	6.1 Nuoret ohjauksen katseen kohteena	37
	6.2 Ohjausasiantuntijoiden ristiriitaiset subjektipositiot	45
	6.3 Moniammatillisuus tulevaisuuden toivona	50
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	54
8	POHDINTA	57
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	67
	LIITE 1. Haastattelurunko	67

1 Johdanto

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdään valtavasti työtä erilaisten lyhytkestoisten ja eri lähteistä rahoitusta saavien projektien muodossa. Nuorten asemasta yhteiskunnassa onkin tullut yksi nuoriso- ja koulutuspolitiikan keskeisimpiä kysymyksiä. Ns. syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohtalo ja pärjääminen huolestuttaa nuorten parissa toimivia asiantuntijoita aina nuorisotyöntekijöistä opettajiin. Poliittisessa päätöksenteossa puhutaankin usein nuorista, jotka ovat vailla koulutus-, työ- tai työharjoittelupaikkaa.¹ Koska osa heistä ei ole ilmoittautunut myöskään työttömiksi työnhakijoiksi, on tämä nuorten joukko tilastojen ulkopuolella. Huoli näistä nuorista on tällä hetkellä yksi sekä suomalaisen että eurooppalaisen nuorisopolitiikan läpileikkaavia teemoja.

Samaan aikaan yksilöllisten opinto- ja urapolkujen rakentaminen alkaa jo peruskoulusta. Koulutuspoliittiset uudistukset kaikilla asteilla johdattelevat nuoret pohtimaan tulevaisuuttaan ja päämääriään varhaisessa vaiheessa, kun esimerkiksi erilaisilla valintakiintiöillä ja ylioppilaskokeiden painoarvon lisäämisellä on pyritty nopeuttamaan nuorten siirtymistä jatko-opintoihin. Ensimmäiset valinnat tehdään jo peruskoulun päättyessä, toisen asteen koulutuspaikkaa haettaessa. Myös lukion aloittavien nuorten valinnat aikaistuvat, kun he joutuvat puntaroimaan, minkä aineiden ylioppilaskirjoituksista olisi eniten hyötyä tulevaisuudessa.

Nuorten paikka omien, yksilöllisten valintojensa tekijöinä sysää heille lisää vastuuta samalla, kun puhumme työelämän ennakoimattomuuden lisääntymisestä. Nuoriin kohdistuu koulutuspolitiikan määrittelemiä valinnan pakkoja sekä individualismista kumpuavaa painetta loputtomaan itsetutkiskeluun tai itsensä kehittämiseen. Toisaalta uusliberalistisen talouspolitiikan mukaista yksilön vastuuta korostetaan silloinkin, kun nuorten elämäntilanteiden taustalla voidaan nähdä olevan yhteiskunnallisia vaikuttimia ja esiin nostettujen ongelmien olevan jopa vallitsevan politiikan synnyttämiä. Tällöin on vaarana, että näitä tilanteita pyritään ratkaisemaan yksilön työllistettävyyden puutteita korostavilla toimenpiteillä.

¹ *NEET* (Not in Education, Employment or Training) on yleisesti käytetty määritelmä, jonka avulla mitataan syrjäytyneiden nuorten määrää (Kiilakoski 2014).

Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa Leena Ståhlberg (HS, 14.8.2018) pe-
räänkuuluttaa räätälöityä opinto-ohjausta työttömille työnhakijoille, joille ohjaus
voisi tarjota itseluottamuksen, motivaation ja työelämätaitojen parantumista. Oh-
jauksesta onkin tullut paljon muutakin kuin perinteistä opinto-ohjausta oppilaitok-
sissa. Uudenlaiset yksityiset ohjauspalvelut, kuten uraohjaus tai -valmennus ovat
saaneet tuulta alleen, kun alaa vaihdetaan useita kertoja (HS, 29.1.2017). Vuo-
den 2019 alussa käynnistyi opinto-ohjaajan koulutuksen rinnalla ensimmäistä
kertaa myös uraohjauksen erikoistumiskoulutus (Jyväskylän ammattikorkea-
koulu, 2019). Toisaalta ammatinvalinnan ohjauksen juuret ulottuvat suomalai-
sessa yhteiskunnassa jo paljon pidemmälle, ja niitä on tarjottu työnhakijoille jo
vuosikymmenten ajan (HS, 30.8.2018; Sinisalo, 2000).

Psykologian tieteenalan tuottama tieto onkin noussut keskeiseen rooliin niin kas-
vatuksessa, koulutuksessa kuin työelämässäkkin. Tämä ajattelutapa kannustaa
meitä refleктоimaan ja tutustumaan ”todelliseen minäämme” jatkuvasti yhä use-
ammalla elämänalueella. Psykologisen tiedon ja sanaston kasvu liittyy laajemmin
terapeuttiseen eetokseen, joka yhdistää psykologisen tietojärjestelmän erilaisiin
terapeuttisiin interventioihin ja kieleen. Terapeuttinen eetos on ottanut paikkansa
myös etsittäessä ratkaisuja yhteiskunnan kipeisiin ongelmiin, kuten huono-osai-
suuteen ja syrjäytymiseen. Nuorten yhteiskunnallisen aseman vahvistaminen
edellyttäisi kuitenkin muutakin kuin yksilöön ja hänen työllistettävyyteensä suun-
nattuja toimenpiteitä.

Vuodesta 2010 lähtien Suomessa on tehty monia nuorten tulevaisuutta kosketta-
via poliittisia linjauksia, joista epäilemättä yksi eniten huomiota saanut on nuori-
sotakuu. Hyvinvointivaltion palvelujen saatavuutta on pyritty parantamaan ja kyn-
nystä niiden äärelle hakeutumiseen madaltamaan. Yksi keino tähän on ollut ym-
päri maata toimivia Ohjaamojen perustaminen. Ne keskittävät työllistymiseen,
koulutukseen, vapaa-aikaan ja asumiseen liittyviä julkisia palveluita. Tavoitteena
on ollut luoda niin kutsuttu yhden luukun palvelu, jolloin nuoren pompottelu luu-
kulta toiselle eri julkisten palvelujen perässä vähentyisi.

Siitä huolimatta, että Ohjaamot ovat julkisten palvelujen kentällä suhteellisen tuo-
reita tulokkaita, on niitä siihen nähden tutkittu erityisesti opinnäytetöissä melko

paljon. Katri Myllylä ja Elina Pehkonen (2018) ovat tutkineet pro gradussaan ohjaus- ja neuvontatyötä keskusteluanalyysin keinoin. Tutkittu on myös niin osallisuutta ja toimijuutta kuin rodullistettujen nuorten kokemuksiakin (Itätalo, 2018; Kosonen & Romppainen, 2018). Diskursiivista lukutapaa Ohjaamojen moniammatillisen ohjaustyön tutkimuksessa on siis hyödynnetty vasta varsin vähän. Katriina Mertanen (2017) on tutkinut Ohjaamojen taustalla vaikuttavia eurooppalaisen nuorisopolitiikan diskursseja poliittisten asiakirjojen kautta. Tutkimuskohteenä Ohjaamot kuitenkin tarjoavat erittäin hedelmällisen paikan tarkastella moniammatillista ohjausta diskursiivisena käytäntönä.

Vaikka ohjauksen tavoitteena onkin nimenomaan vahvistaa nuorten omaa toimijuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa, eivät ohjaustyölle annetut merkitykset ole yksiselitteisesti ongelmattomia. Olen kiinnostunut siitä, miten moniammatillisessa ohjauksessa pyritään ratkomaan nuorten työllistymiseen ja yhteiskunnan marginaaliin joutumiseen liittyviä haasteita. Tarkastelen sitä, millaisia merkityksiä moniammatillinen ohjaus saa Ohjaamoissa. Tutkin myös sitä, miten ohjausasiiantuntijoiden subjektiiviset rakentuvat Ohjaamoissa. Käsittelen Ohjaamoja diskursiivisena käytäntönä, jonka puitteissa rakennetaan nuorten subjektiviteettia ja siten heidän tilaansa toimia.

Pro graduni alkaa moniammatillisen ohjauksen käsittelyllä. Luvussa 2 taustoitan nuorisotakuun ja Ohjaamojen perustamista ja käyn lyhyesti läpi myös Euroopan Unionin linjauksia nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi. Avaan myös tarkemmin sitä, mitä tarkoitan moniammatillisella ohjauksella sekä nuorten ohjaukselle annettuja merkityksiä nykypäivänä. Kolmannessa luvussa käyn läpi työni teoreettisen viitekehyksen, joka pohjaa erityisesti Foucault'n sekä hänen kirjoituksistaan innoittuneiden tutkijoiden ajatuksiin vallasta ja tiedosta. Tässä luvussa käsittelen tarkemmin myös terapeutista eetosta sekä haavoittuvuuden eetosta nuorten tukijärjestelmissä. Tutkielmani empiirinen osuus alkaa tutkimusongelman esittelyllä neljännessä luvussa. Tutkimuksen tekemisen prosessia, aineiston tuottamista ja diskursiivista lukutapaa analyttisena työkaluna käsittelen luvussa 5. Tutkimustulokset esittelen luvussa 6 ja johtopäätökset luvussa 7. Päätän työni kahdeksannessa luvussa pohdintaan.

2 Näkökulmia moniammatilliseen ohjaukseen

Erilaisten uraohjauspalveluiden synnyn taustalla voidaan nähdä olevan käsityksen työelämän murroksesta, jota teknologian kehitys osaltaan vauhdittaa ja jossa urapolut pirstaloituvat. Kun uusia ammatteja syntyy ja vanhoja häviää, muuttuu työllistymisen ennakoiminen yhä vaikeammaksi. Ohjauspuheessa toistuu kertomus siitä, kuinka työntekijä on uusien vaatimusten edessä, kun nopeasti muuttuva maailma vaatii häneltä sopeutumista ja joustavuutta: on oltava valmis vaihtamaan alaa, kouluttautumaan uudelleen sekä suunnittelemaan uraansa aktiivisesti. Näin on syntynyt idea elinikäisestä ohjauksesta, joka pyrkiessään vastaamaan edellä lueteltuihin haasteisiin, tulee samalla myös uusintaneeksi ja tuottaneeksi kuvaamiaan haasteita. Tässä luvussa käsittelen myös niitä koulutus- ja nuorisopoliittisia päätöksiä sekä tavoitteita, jotka Ohjaamojen syntyyn ovat vaikuttaneet. Alaluvussa 2.1 avaatan Nuorisotakuun taustavaikuttimia ja sen kritiikkiä sekä itse Ohjaamojen perustamisen vaiheita. Tämän jälkeen alaluvussa 2.2 teen yhteenvetoa niistä tekijöistä, jotka ovat voimistaneet ohjaustyön merkitystä korostavaa ilmapiiriä ja puhetta elinikäisestä ohjauksesta.

2.1 Syrjäytymisen ehkäiseminen nuorisopoliittisena tavoitteena

Nuorisopoliittikan tavoitteet ovat kiinnittyneet vahvasti nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen niin Suomessa kuin Euroopassa. Syrjäytymistä mitataan erityisesti seuraamalla NEET-tilastoja (lyhenne sanoista Not in Education, Employment or Training), eli sitä, kuinka moni nuori on koulutusta, työllistymistä tai työharjoittelua mittaavien tilastojen ulkopuolella. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä tuli myös yksi Kataisen hallituksen kärkihankkeista ja sitä edistämään luotiin vuonna 2013 voimaan astunut nuorten yhteiskuntatakuu, josta sittemmin on ruvettu käyttämään nimitystä nuorisotakuu (Turja & Ruusu, 2014; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012). Esimerkiksi Suomen vuoden 2017 Eurooppa 2020 -strategian kansallisessa raportissa esitellään nimenomaan NEET-nuorten vähentämiseen tähtäviä rakenteellisia uudistuksia (Valtiovarainministeriö, 2017).

Vuonna 2010 Europan Unionissa hyväksytty Eurooppa 2020 -strategia on antanut suuntaviivoja suomalaisen nuorisopolitiikan tavoitteille. Eurooppa 2020 -strategian kärjessä on jäsenmaiden talouskasvun, kilpailukyvyn ja työllisyyden lisääminen. Vuosittain jäsenmaat myös raportoivat EU:lle talous- ja työllisyyspolitiikastaan ja siitä, kuinka Eurooppa-neuvoston antamaa ohjausta on toteutettu. (Valtiovarainministeriö, 2017; Valtiovarainministeriö, 2011, s. 9.) Myös Suomen valtiovarainministeriö on julkaissut Eurooppa 2020 -strategian mukaisia raportteja Suomen kansallisesta ohjelmasta vuodesta 2011 lähtien yhteensä kahdeksan kappaletta.

Vetämällä yhteen Suomen oman, Eurooppa 2020 -strategiaan kytkeytyvän kansallisen ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä piirtyy kuva siitä, millaisessa kontekstissa Suomessa on muotoiltu keskeisiä nuoriso- ja koulutuspoliittisia uudistuksia sekä toteutettu niihin liittyviä hankkeita. Seuraavassa käyn läpi raporttien koulutukseen ja työllisyyteen liittyviä osia erityisesti Eurooppa 2020 -strategian alkuvaiheessa julkaistusta ensimmäisestä, kevään 2011 raportista, sekä kirjoitushetkellä viimeisimmästä, kevään 2017 raportista.

Vuoden 2011 Eurooppa 2020 -strategian Suomen kansallisessa ohjelmassa (Valtiovarainministeriö, 2011, s. 24-25) eritellään keskeisiä keinoja työvoiman hyödyntämiseen sekä haasteita, joita työmarkkinoilla ja työvoimapolitiikassa on nähtävissä tai odotettavissa. Nuorten työllistyminen on raportissa nostettu esiin omana erityisenä kysymyksenään. Sen mukaan nuorista on tunnistettavissa niin kutsuttu ”*erityinen ongelmaryhmä*”, eli ne nuoret, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta ja jotka eivät ole työllistyneet, ilmoittautuneet työttömäksi, opiskele tai suorittamassa asevelvollisuutta.

Valtiovarainministeriön (2011, s. 24–25) mukaan nuorten työllisyystilanteeseen vaikuttaa ennen kaikkea taloustilanne ja nuorten koulutustaso. Keskeiseksi ratkaistavaksi haasteeksi on tällöin määritelty myös koulutustarjonnan ja alakohtaisen työvoiman kysynnän yhteensopivuus, jolla pyritään turvaamaan osaavan työvoiman saatavuus. Tähän rakenteelliseen muutokseen kansallinen ohjelma tarjoaa kaksi ratkaisua. Ensinnäkin tulevaisuuden työelämän muutoksia tulisi sen

mukaan ennakoida ja tämän perusteella koulutustarjontaa pitäisi muovata siten, että koulutettu työvoima vastaisi paremmin työelämän kysyntään. Toiseksi työmarkkinoiden rakenteellista kohtaanto-ongelmaa olisi pyrittävä torjumaan työvoimapalveluiden ja tehokkaan työvoimapolitiikan avulla. (Valtiovarainministeriö, 2011, s. 24–25.)

Tavoitteeksi onkin vuonna 2011 asetettu, että jokainen nuori saataisiin koulutukseen ja työelämään. Keinoiksi, joilla tämä tavoite saavutetaan, ehdotetaan esimerkiksi etsivää nuorisotyötä sekä nuorten työpajatoimintaa. Periaatteena on, että nuorille tarjotaan näitä toimenpiteitä jo aikaisessa vaiheessa, eikä vasta kun ”*syrjäytymisuhka*” toteutuu. (Valtiovarainministeriö, 2011, s. 24.) Suomessa nuorten työllisyyttä parantamaan ja syrjäytymistä ehkäisemään laadittiinkin nuorisotakuu, joka astui voimaan vuonna 2013. Nuorisotakuun tavoitteena on tarjota kaikille alle 25-vuotiaille nuorille ja alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaa kolmen kuukauden sisällä työttömäksi joutumisesta (HE 59/2011).

Nuoria koskevat Eurooppa 2020 -strategian mukaiset tavoitteet eivät liity vain työllistymiseen, vaan myös korkeakoulutettujen määrään sekä koulupudokkuuden vähentämiseen. Suomen tavoitteeksi on asetettu, että 30–34-vuotiaista korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus säilyy 42 prosentissa. Myös koulupudokkuutta pyritään vähentämään siten, että koulunkäynnin ennen aikaisesti keskeyttäneitä olisi 18–24-vuotiaista enintään 8 prosenttia. (Valtiovarainministeriö, 2017, s. 32; Valtiovarainministeriö, 2011, s. 32.)

Työ- ja elinkeinoministeriön asettaman työryhmän raportissa (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012) käydään läpi nuoriin ja heidän koulutukseen ja työelämään osallistumisensa haasteita, jotka nuorisotakuun tavoitteena oli ja on yhä ratkaista. Raportissaan työryhmä tekee ehdotuksia nuorisotakuun toimeenpanosta. Vaikka nuorisotakuun tavoitteet ovat ensinäkemältä varsin kannatettavia, kytkeytyy erityisesti syrjäytyneeksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi nuoreksi määrittelyyn myös ongelmia. Nuorisotakuu on herättänyt vilkasta keskustelua ja myös kritiikkiä

esimerkiksi nuorisotutkimuksen alalla (ks. Gretschel, Paakkunainen, Souto & Suurpää, 2014). Esimerkiksi Ronkainen (2014) huomauttaa, ettei vaikkapa opiskelukyvytön nuori hyödy mitään siitä, että hänelle osoitetaan opiskelupaikka.

Kiilakosken (2014) mukaan numeraalinen tieto, kuten NEET-nuorien määrä, on saanut yhä enemmän painoarvoa nuorisopolitiikassa. Sen suosiota nuorisopolitiikassa selittää Kiilakosken (2014) mukaan se, että NEET on helppo operationalisoida ja tiedot ovat monesti poimittavissa jo olemassa olevista tilastoista monissa maissa. Tämä mahdollistaa myös kansainvälisen vertailun eri maiden NEET-lukujen välillä. Esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan julkaisemassa analyysissä (Myrskylä, 2012, s. 2, s. 8) syrjäytyneiksi nuoriksi määritellään ”sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta”. Tilastollisessa analyysissä nuorisotyöttömyyden, mutta myös muun ”syrjäytymisen” tärkeimmäksi syyksi nousee heikko koulutus. (Valtiovarainministeriö, 2017.)

Kiilakoski (2014) kuitenkin huomauttaa, että kun syrjäytyminen esimerkiksi NEET-lukujen vertailussa pelkistyy vain koulutukseen ja työhön liittyväksi, syrjäytymisen määritelmä kaventuu. Kun muiden elämänalojen merkitys katoaa ja syrjäytyminen ilmiönä yksinkertaistetaan, on myös nuorisopolitiikka vaarassa muuttua yksinkertaistavaksi sen mukana. Helenen (2002) mukaan syrjäytymisen käsite itsessään on hankala jo siksi, ettei sille voida antaa yksiselitteistä määritelmää, mutta myös leimaavuutensa vuoksi. Määttä ja Kalliomaa-Puhan (2006, s. 180) mukaan syrjäytymisen ehkäisystä tuli kriitikistä huolimatta eräänlainen taikasana, jota tuli osata käyttää projektirahoitusta hakiessa.

Sittemmin syrjäytymisen ehkäisystä puhumisen sijaan onkin ryhdytty käyttämään termiä *osallisuuden vahvistaminen* ikään kuin optimistisempänä synonyymina ensin mainitulle (Määttä & Kalliomaa-Puha, 2006, s. 181). Määttä ja Aaltonen (2016) kirjoittavat, että sanana osallisuudella on positiivinen kaiku: sen ajatellaan voimaannuttavan ja olevan nuorten oikeus sekä luovan kuuluvuuden tunnetta ympäröivään yhteiskuntaan. Monesti nuorten osallisuuden korostamisen taustalla on kuitenkin huoli siitä, millaisia seurauksia yhteiskunnalle voi olla nuorten osallistumattomuudella yhteiskunnan toimintoihin, esimerkiksi jos he eivät käytä

äänioikeuttaan tai ole koulutuksessa tai työssä. Aktiivinen kansalaisuus ei ole ai-noastaan nuorten oikeus, vaan poliittisesti muodostunut tavoite, johon liittyy niin yhteiskunnallisia kuin taloudellisiakin päämääriä.

Määtän ja Aaltosen (2016) mukaan nuorten osallistumisesta käydään julkista keskustelua, josta on tunnistettavissa myös nuoriin kohdistuvaa kontrollointia sekä nuorten kategorisointia sen mukaan, keiden katsotaan tarvitsevan tukitoi-mia. He osoittavat, että osallisuus tai osallistuminen ei ole vain nuoresta itsestään lähtöisin olevaa toimintaa, vaan monesti toiminta syntyy erilaisista nuoriin kohdis-tuvista aktivointitoimenpiteistä.

Kun koulutuksen hankkimisen ajatellaan olevan yksi keskeisimmistä ratkaisuisista nuorten mahdollisiin ongelmiin, unohtuu usein se, millaisia mahdollisuuksia se nykypäivänä nuorille todellisuudessa tarjoaa. Herrasen (2014) mukaan suoma-laisessa yhteiskunnassa usko normatiiviseen elämänkulun malliin on yhä voimis-saan. Siihen olennaisena osana kuuluu kouluttautuminen, joka on eräänlainen huono-osaisuudelta pelastava voima sekä portti yhteiskunnan jäsenyyteen ja pa-rempaan elämään. Nuoret eivät kuitenkaan usko enää yhtä vahvasti kouluttautu-misen olevan tae työpaikan saamiselle. Kouluttautumattomuutta suurempana uhkana nuoret näkevät ylikouluttautumisen. Suuri nuorisotyöttömien määrä ei ole sekään omiaan rakentamaan luottamusta työmarkkinoille pääsyyn. (Pekkarinen & Myllyniemi, 2017, s. 80; Herranen, 2014.)

Työ- ja elinkeinoministeriön raportissa (2012, s. 8) syrjäytyneiksi tai syrjäytymis-vaarassa oleviksi määritelläänkin ne nuoret, joilla ei ole opiskelupaikkaa perus-koulun jälkeen, jotka eivät ole suorittamassa tutkintoa tai ovat työttömiä työnha-kijoita TE-toimiston asiakkaana. Syrjäytymisvaarassa ovat ministeriön mukaan myös nuoret, joiden ei tiedetä olevan mukana missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka ”tarvitsevat muuta tukea”. Työ- ja elinkeinoministeriö korostaa kuitenkin nuorten ongelmien olevan moninaisia, ja siksi niiden ratkomiseksi on esitetty mo-nialaista yhteistyötä ja nuorten ohjaus- ja palveluverkoston luomista. Tästä Oh-jaamojen tarinan voi ajatella alkavan.

2.2 Ohjaamo-toiminnan muotoutuminen

Nuorten julkisesta palvelujärjestelmästä on katsottu puuttuvan matalan kynnyksen ohjauspalvelu, ja tähän tarpeeseen vastaamiseksi Ohjaamoja on alettu kehittää. Ohjaamoja ovat olleet kehittämässä työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Valtakunnallisesti Ohjaamo-toiminta on Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) alaisuudessa, ja sitä koordinoi Kohtaamo-hanke. (Kautto, Korpilauri, Pudas & Savonmäki, 2017.)

Ohjaamoista saatavat palvelut eivät ole ainoastaan perinteisesti ajateltuna opinto-ohjausta tai ammatinvalinnanohjausta, vaan niissä ohjaus käsitetään monialaisena yhteistyönä ja osana hyvinvointipalveluja. Tämänkaltainen ohjaus ei ole opinto-ohjauksen tavoin omaksi professiokseen muodostunut ala, vaan eri asiantuntijoiden muodostamien verkostojen yhteenliittymä, jossa ohjausta toteutetaan yhdessä. Ohjauksen tarpeen ajatellaan kumpuavan yhtäältä nuorista, heidän työllisyystilanteestaan ja työelämän osaamistarpeista. Toisaalta myös koulutus- ja palvelurakenteiden muutoksen nähdään olevan ohjauspalveluiden tarpeen takana. Tähän kysyntään Ohjaamo-toiminnalla on pyritty vastaamaan. Kantava ajatus Ohjaamoiden toimintamallissa on se, että jo olemassa olevat palvelut tuodaan yhden katon alle. Pyrkimyksenä on madaltaa nuorten kynnystä hakeutua palveluihin sekä tuoda ne lähemmäs nuorten omaa elämää. (Kautto ym., 2017, s. 18–19.)

Kohtaamo-hanke on yksi Euroopan yhteisön sosiaalirahaston (ESR) kaudella 2014–2020 rahoittamista hankkeista. Sen tavoitteena on nuorten työllistymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Ohjaamojen lisäksi Kohtaamohankkeessa koordinoidaan verkko-ohjauksen kehittämistä. ESR-rahoituksen turvin ensimmäiset Ohjaamot avattiin vuonna 2015. Vastaavan kaltaisia monialaisia nuorten palvelupisteitä on kuitenkin ollut jo tätä ennen ja Ohjaamoita on perustettu myös kuntien toimesta ilman ESR-rahoitusta. (Kohtaamo-hanke, 2019; Kohtaamo-hanke, 2018.)

Euroopan sosiaalirahasto on osa Euroopan unionin rakennerahastotoimintaa, jolla pyritään edistämään Eurooppa 2020 -strategian tavoitteita. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a). Näistä tavoitteista työllisyyden tukeminen ja työttömien tai vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisedellytysten tukeminen kuuluu Euroopan sosiaalirahaston rahoituksen piiriin ja tätä tuetaan osaamista ja palvelurakenteita kehittämällä (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018b; Kankare, 2006). ESR tukee erilaisia työvoimaan, työllistymiseen, koulutukseen ja osaamiseen liittyviä hankkeita, joilla pyritään lisäämään työllisyyttä. Työllisyyttä lisäävät toimenpiteet liikkuvat niin yksilötasolla mm. osaamisen kehittämisessä kuin rakenteellisten haasteiden ratkaisemisessakin esimerkiksi työvoiman ikääntymisen vaikutuksiin varautumisena. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a.)

Kankare (2006, s. 123) kuvaakin ESR-rahoituksen tavoitteita tärkeydestään huolimatta niin mahtipontisiksi, että yksittäisten projektien vaikutusten arvioimisesta suhteessa tavoitteisiin on tullut mahdotonta. Näihin tavoitteisiin lukeutuu myös syrjäytymisen ehkäisy. Kankare osoittaa, että varsinaisten ongelmien, kuten työttömyyden, rinnalle on muodostunut itseaiheutettu ongelma: erilaisten projektien ja hankkeiden kokonaisuus, johon toiminta on hajautettu ja josta syntyvää tietoa tai toiminnan vaikuttavuutta ei kukaan enää pysty hallitsemaan. (Kankare, 2006.) Osaltaan Ohjaamoissa pyritäänkin vastaamaan tähän erilaisten syrjäytymisen ehkäisemisen hankkeiden kaoottiseltakin vaikuttavaan kokonaisuuteen tuomalla julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluja saman katon alle.

ESR-hankkeena alkunsa saaneen Ohjaamo-toiminnan kehittäminen ja laajentaminen onkin tällä hetkellä nostettu nuorisotakuun merkittävimmäksi toimenpiteeksi. Ohjaamojen pilottivaihe päättyi vuonna 2018 ja toiminta on tarkoitus vakiinnuttaa vuoden loppuun mennessä. (Valtiovarainministeriö, 2017.) Tutkimuskohteena Ohjaamot ovat siitä erityisiä, että jokaisessa niistä toiminta on omanlaistaan – toimintaa ja sen muotoja on kehitetty hankkeissa ympäri maan. Yhtä, kaikenkattavaa kuvausta Ohjaamojen toimintatavoista on siis vaikea antaa.

Valtakunnalliset yhteiset tavoitteet Ohjaamo-toiminnalle on kuitenkin luotu. Niihin lukeutuvat nuorten siirtymien sujuvoittaminen, osallisuuden, toimintakyvyn ja elämänhallinnan edistäminen, monialaisen palvelukokonaisuuden muodostaminen

sekä näiden tavoitteiden seuranta. (Työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö, 2018.)

Kautto ym. (2017, s. 19) korostavat, että kaiken Ohjaamo-toiminnan edellytys on nuorten tarpeista lähtöisin oleva toiminta: mikäli nuoret eivät koe Ohjaamon palveluja hyödyllisiksi, ei toimintakaan menesty. Nuorilähtöisyyden ehdotetaan toteutuvan matalan kynnyksen periaatteen, vapaaehtoisuuden ja nuorten osallisuuden kautta. Mäkinen ja Halonen (2017, s. 167) muistuttavat kuitenkin, ettei ohjaustyötä voi koskaan irrottaa institutionaalisista rakenteista, joiden sisällä tätä työtä tehdään. Ohjaamojen taustalla on yleensä kunnan nuorisotoimi tai työllisyyspalvelut (Kautto ym., 2017, s. 15), minkä voi ajatella asettavan jo jonkinlaisia reunaehtoja toiminnalle ja sen järjestämiselle sekä tavoitteille. Ohjaamotkaan eivät ole näistä jännitteistä vapaita, kuten Mertanen (2017) Ohjaamojen taustalla olevia poliittisia diskursseja käsittelevässä artikkelissaan tuo esiin. Koska Ohjaamot kytkeytyvät tiiviisti nuorisotakuuseen, kytkeytyvät ne sitä kautta myös erilaisiin nuorisotakuuta ja syrjäytymistä koskeviin keskusteluihin.

2.3 Ohjaus moniammatillisena yhteistyönä

Ohjaamojen yhteydessä puhutaan vaihtelevasti moniammatillisesta ja monialaisesta ohjauksesta synonyymeinä. Moniammatillisuudessa sinänsä ei ole mitään uutta: koulumaailmassa esimerkiksi moniammatilliset opiskelijahuoltoryhmät ovat olleet arkipäivää jo pitkään (Pukkila, Helander & Laitila, 2015). Lyhyesti moniammatillisuudella tarkoitetaan sitä, kun eri alojen osaajat kokoontuvat yhteen esimerkiksi potilaan tai asiakkaan äärelle tiimiksi (Isoherranen, 2012).

Jo 2000-luvun alussa moniammatillisuus on mainittu ohjausalan uutena haasteena ja mielenkiintoisena tutkimuskohteena (ks. Sinisalo, 2000). Sjöblomin (2006, s. 72–73) mukaan poikkihallinnollisen koordinoinnin tarve kiinnittyy osaksi suurempaa valtiollisten hallintajärjestelmien muutosta, jossa eri sektoreiden yhteiskunnallisten toimijoiden ajatellaan täydentävän toisiaan. Ohjaamot edustavat moniammatillista ja poikkihallinnollista verkostotyötä, jossa eri alojen ammattilai-

set kokoontuvat yhteen ratkomaan asiakkaan ongelmia (ks. Määttä, 2007). Tutkimukseni kontekstissa ohjausta toteuttavat julkisen sektorin työntekijät, kuten TE-asiiantuntijat, nuoriso-ohjaajat ja etsivät nuorisotyöntekijät Ohjaamossa (ks. myös Mäkinen & Halonen, 2017, s. 151–152). Näiden eri ohjausasiiantuntijoiden yhteistyö tapahtuu Ohjaamojen sisällä ja toisaalta he ovat osa hyvinvointivaltion palveluverkostoa ja tekevät yhteistyötä laajasti myös kolmannen sektorin ja yritysten kanssa. Määttä (2007) on tutkinut myös verkostotyötä nuorten syrjäytymistä ehkäisevissä poikkihallinnollisissa ryhmissä. Hän kuvaa moniammatillisesta yhteistyöstä tulleen eräänlainen vakioratkaisu haastaviin yhteiskunnallisiin ongelmiin, jonka toteuttaminen käytännössä on kuitenkin usein hankalaa eivätkä sen antamat lupaukset paremmista palveluista toteudu itsestään (Määttä, 2007, s. 14). Osittain moniammatillista yhteistyötä näyttäisikin vaivaavan sama haaste, kuin ESR-rahoitteisia projekteja Kankareen (2006) mukaan: miten toiminnan onnistumista tai epäonnistumista seurataan tai mitataan ja tavoittavatko nämä mittarit lopulta työn tuloksia.

Määttän (2007) mukaan moniammatillisuuteen liittyy paljon toiveita. Verkostojen tiiviin yhteistyön tarkoitus on varmistaa, ettei yksikään nuori pääsisi putoamaan sen lävitse. Asiakkaalle, Ohjaamojen tapauksessa siis nuorelle, moniammatillisen yhteistyön hyötyjen ajatellaan näkyvän etenkin silloin, kun hänen asioitaan pystytään käsittelemään kokonaisvaltaisesti, eikä nuoren pompottelua luukulta toiselle tapahdu. Toisaalta myös palveluja toteuttavat tahot sekä itse palvelujärjestelmä voivat hyötyä keskinäisestä yhteistyöstä. (Määttä, 2007.)

Määttä (2007, s. 29) nostaa kuitenkin esiin myös sellaisia moniammatillisuuden piirteitä, joihin on hänen mukaansa syytä suhtautua kriittisesti. Toisaalta usean asiantuntijan yhdistäessä tietonsa voi heidän valtansa suhteessa asiakkaaseen voimistua. Asiakkaan näkökulmasta voi olla myös vaikeampaa kyseenalaistaa ammattilaisten joukon toimia tai saatua palvelua, kun asiantuntijoita on yhden sijasta monta. Mikäli ammattilaiset uskovat moniammatillisen työtavan tuottavan oikeita ratkaisuja, saatetaan myös vastuu työn epäonnistumisesta tulla säilyttäneeksi asiakkaalle.

Aaltonen ja Kivijärvi (2017, s. 14) huomauttavat, että poliittinen ilmapiiri ohjaa sitä, millaisia palveluja nuorille tarjotaan. Päätöksenteossa tavoitteena onkin viime vuosina ollut nopeuttaa nuorten siirtymiä jatkokoulutukseen sekä koulutuksesta työelämään. Taustalla ei ole ainoastaan huoli nuorten hyvinvoinnista, vaan myös pelkoja esimerkiksi suomalaisen hyvinvointivaltion tulevaisuudesta ja edessä hämöttävästä kestävyysvajeesta. Aaltonen ja Kivijärvi (2017) lausuvat, että nuorten aktivoinnin ja erilaisten hyvinvointipalvelujen tehtävänä on tässä kontekstissa saada nuoret tuottaviksi työntekijöiksi. Mäkinen ja Halonen (2017, s. 167) tähdentävätkin, että tämän kaltaiset tavoitteet voivat tehdä palveluista nuorten näkökulmasta byrokraattisia ja luoda vaikutelman siitä, ettei niitä ole suunniteltu vastaamaan nuorten omiin tarpeisiin.

Oman sävynsä moniammatilliseen yhteistyöhön lisää se, että myös eri asiantuntijuuden alojen sisällä tapahtuu jatkuvaa liikettä työtavoissa sekä ihmiskäsityksessä. Satka (2011, s. 66) tuo varhaista puuttumista käsittelevässä artikkelissaan esille sen, kuinka esimerkiksi sosiaalityön parissa toimivat asiantuntijat kamppailevat uusien hallintatapojen mukanaan tuomien jännitteiden kanssa. Puuttumistyössä korostuu individualistinen ihmiskäsitys, joka poikkeaa sosiaalityölle ominaisesta tavasta käsittää toimijuus vahvasti yhteisöön ja ympäristöön sitoutuneena. Puuttumistyön interventiot kuitenkin edellyttävät irrottautumista tästä ajattelutavasta ja kiinnittymistä varsin erilaiseen perustaan. Kiinnostavaa onkin, miten erilaisista taustoista ja lähtökohdista käsin työskentelevät asiantuntijat toimivat yhdessä Ohjaamoissa ja miten nämä näkökulmat ja vaikkapa erilaiset ihmiskäsitykset heijastuvat ohjaustyöhön nuorten parissa.

Ohjaamoja tarkasteltaessa tulee huomioida, että moniammatillisen ohjauksen käytännöt muodostavat paitsi käsityksiä nuorista myös työntekijän legitiimistä asiantuntijuudesta. Nuorisotyötä tutkinut Ben Arnold Lohmeyer (2017, s. 1271) huomauttaakin, että samalla kun nuorista puhutaan ”riskiryhmänä”, kohdistuu nuorisotyöntekijöihin vaatimus toimia näiden riskien hallitsijoina. Heidän velvollisuudekseen ja tehtäväkseen muodostuu siten nuorten ohjaaminen kohti kunniallisen kansalaisen velvollisuuksia ja riskien mahdollisten seurausten estäminen. Harrikarin (2014) mukaan nuorista puhutaan yhtäältä yhteiskunnan resurssina, johon

tulee panostaa, ja toisaalta taas syrjäytymisvaarassa olevina. Esimerkiksi nuorisotakuu on hänen mukaansa käsitettävissä pyrkimyksenä hallita näitä riskejä.

3 Teorettinen viitekehys

Nuorten tukijärjestelmien ja erilaisten nuorisoprojektien käytännöissäkään ei ai-noastaan kuvailla nuoria vaan myös rakennetaan heistä subjekteja. Tämä johtuu siitä, että näillä käytännöillä on paljon vaikutusvaltaa siihen, miten nuoret itse käsittävät itsensä. (Brunila ym., tulossa; Brunila & Ryyänen, 2017). Tarkastelenkin moniammatillista ohjausta Ohjaamoissa diskursiivisena käytäntönä, jossa sekä ohjauksen asiantuntijat että nuoret ovat objektivoinnin ja subjektivoinnin kohteina.

Tutkielmani kysymyksenasettelu sekä metodologinen lähestymistapa nojaavat filosofi Michel Foucault'n sekä hänen ajattelustaan ammentavien tutkijoiden kirjoituksiin. Tukeudun tulkintoihin, joita Foucault'n ajatuksista diskursiivisista käytännöistä ja subjektiviteetista on aikaisemmassa tutkimuksessa esitetty. Hallintamentaliteetin käsitteen osalta hyödynnän erityisesti uuden hallinnan koulukunnan edustajien, brittisosiologi Peter Millerin ja Nikolas Rosen kehittämiä näkökulmia sekä käsittelen sitä, miten diskurssit, tieto ja valta kietoutuvat toisiinsa. Lisäksi fokusoin uusliberalismin ja ohjauksen suhteeseen sekä terapisoitumiseen ja haavoittuvuuden eetoksen keskittyvään tutkimukseen. Tässä luvussa hahmottelen omalle diskursiiviselle lukutavalleni keskeisiä lähestymistapoja edellä mainittuihin käsitteisiin.

3.1 Tieto ja valta diskursiivisia käytäntöjä rakentamassa

Nuoria ja heitä koskevaa hallintaa on tutkittu yhteiskuntatieteellisessä koulutuksen tutkimuksessa runsaasti Foucault'n ajattelua soveltamalla (ks. esim. Brunila ym., tulossa; Ball, 2013; Satka ym. 2011). Foucault on kuvannut itseään filosofiksi, jonka päämääränä on tutkia ja kyseenalaistaa ihmistieteiden itsestäänselvyksiä historian avulla (Kendall & Wickham, 2004). Foucault'n filosofiasta väitöskirjatutkimuksen tehneen Kai Alhasen (2007, s. 15) mukaan tämä näkyy siinä, miten Foucault pyrkii herättelemään lukijoitaan kyseenalaistamaan itsestään selvinä pitämiään ajattelutapoja. Historiantutkimuksissaan mm. hulluuden ja rikollisuuden muovautumisesta Foucault on halunnut osoittaa, ettei asioiden nykytila

ole vääjäämätön lopputulos, vaan käsityksemme näistä ilmiöistä on kontingenttien tapahtumien summa. (Alhanen, 2007, s. 15; Fejes & Dahlstedt, 2013, s. 7.)

Käytännön käsite auttaa Alhasen (2007) mukaan ymmärtämään epäjatkuvuuskohtia Foucault'n tuotannossa. Se sitoo Foucault'n tutkimuksia yhteen sekä ajallisesti että metodisesti, sillä se säilyy hänen tutkimuksissaan läpi vaihtuvien teemojen ja tutkimuskohteiden. Foucault jakaa käytäntöjen kentän analyysin kolmelle tutkimusakselille, jotka ovat tieto, valta ja etiikka. Tiedon tutkimusakselilla analyysi keskittyy diskursseihin, joita on jossakin vaiheessa pidetty totuutena sekä siihen, kuinka tämä totuus on muodostunut ja millaisia vaikutuksia historiallisesti muodostuneilla totuuksilla on ollut. Vallan alueella Foucault on ollut kiinnostunut hallinnan käytännöistä, niiden muodostumisesta sekä vaikutuksista. Etiikan alueen analyysin kohteena taas ovat ne käytännöt, jotka vaikuttavat ihmisen suhteeseen itseensä sekä tuon itsesuhteen muodostumiseen. Nämä kolme tutkimusakselia eivät kuitenkaan ole toisistaan erillisiä, vaan siinä missä hallinta ja valta kytkeytyvät tietoon, rakentaa ihminen käsitystään itsestään suhteessa totuuteen ja hallintaan. (Alhanen, 2007.)

Jo sanalla diskurssi voidaan tarkoittaa eri asioita tutkimusperinteestä riippuen ja sillä voidaan joissain tapauksissa viitata pelkästään puhuttuun tai kirjoitettuun kieleen. Omassa diskursiivisessa lukutavassani keskeistä on kuitenkin juuri se, millaisia tietämisen tapoja diskursiiviset käytännöt mahdollistavat ja kenelle (vrt. Rose, 1999). Käsitän ne Foucault'n (2005; ks. myös Alhanen, 2007, s. 37–38) tavoin laajemmin historiaan ja sosiaaliseen todellisuuteen kytkeytyvinä tapoina säädellä sitä, mitä voidaan sanoa tai ajatella. Foucault'n (2005, s. 236) mukaan tiedoksi muodostuu se, mistä tietyssä diskursiivisessä käytännössä on mahdollista puhua. Hän on myös tehnyt selvää pesäeroa strukturalismiin ja diskurssien tutkimiseen universaaleina rakenteina ja korostaa niiden muovautumista ajassa. (Alhanen 2007, s. 37–38; Foucault, 2005.)

Diskursiivisten käytäntöjen tutkiminen poikkeaa olennaisesti pelkästään kielenkäytön tutkimuksesta. Bacchi & Bonham (2014) kuvaavat diskursiivisiä käytäntöjä kontingenteiksi tavoiksi, joilla tietoa tuotetaan ja rakennetaan. He korostavatkin, että kyse on nimenomaan siitä, miten diskursseja käytetään ja miten ne

muokkaavat todellisuutta. Alhasen (2007, s. 31–32) mukaan diskursiivisia käytäntöjä voisi kuvata eräänlaisina tiedostamattomina reunaehtoina, jotka määrittelevät ja ohjaavat ihmisten toimintaa sekä tapaa puhua tietyssä diskurssissa. Käytäntöjen omaksumisen myötä niistä tulee yksilölle itsestään selviä, eikä hän enää tiedosta niiden vaikuttavan kaiken aikaa hänen ajatteluunsa, toimintaansa ja havaintoihinsa.

Subjektiviteetti puolestaan on Ronkaisen (1999, s. 31) mukaan diskursiivisesti rakentunutta minuutta ja sen voidaan ajatella muodostuvan useista erilaisista subjektipositioista. Hän kuvaileekin subjektiviteetin viittaavan subjektin *tietyynlaisuuteen*. Alhasen (2007, s. 67) mukaan subjektipositiot syntyvät diskursiivisten käytäntöjen seurauksena ja ne ovat positioita, joihin ihmiset diskurssissa asemoituvat. Subjektipositioihin Ronkainen (1999, s. 34–35) liittää myös tilanteisuuden: ne ovat eräänlaisia identiteettejä tai minuuksia, joihin henkilö voi itse asettaa itsensä. Toisaalta hän voi tulla asetetuksi subjektipositioon myös muiden toimesta. Subjektiposition käsitteen kiehtovuus onkin Ronkaisen mukaan siinä, kuinka henkilö, tiettyyn subjektipositioon asettuneena tai asetettuna *”tulkitsee maailman tältä paikalta käsin, siihen paikkaan kytkeytyvien metaforien, kerrontatapojen ja käsitteistön kautta.”* Subjektipositioden tilanteisuus näkyykin siinä, kuinka yksi henkilö voi asemoitua monenlaiseen minuuteen ja ilmentää itseään eri tavoin eri tilanteissa. Siksi subjektiviteettiakaan ei voida käsittää yhtenäiseksi tai johdonmukaiseksi, saati pysyväksi olotilaksi. (Ronkainen 1999, s. 34–37.)

Ronkainen (1999, s. 36) ymmärtääkin subjektiviteetin muodostuvan diskursseihin osallistumisesta sekä suhtautumisesta niihin diskursseihin, jotka meitä määrittävät. Vaikka toisaalta hän kirjoittaa juuri suhtautumistavasta diskursseihin, eli esimerkiksi vastustammeko, hyväksymmekö tai epäilemmekö jotakin diskurssia, avaavat erilaiset positiot myös erilaisia tiloja toimia. Foucault'n (2005, s. 70–71) mukaan keskeistä diskurssien muotoutumista tutkittaessa on myös tunnistaa se, kuka puhuu ja kenellä on oikeus tai mahdollisuus puhua ja miten kyseisessä diskurssissa. Toiseksi keskeiseksi kuvattavaksi asiaksi Foucault nostaa ”institutionaaliset paikat”, joista puhutaan. Käsitellessäni ohjausta tarkastelenkin Ohjaamoja erityisenä diskurssin paikkana, joka poikkeaa esimerkiksi koulujen opinto-ohjauksesta ja muista ohjausta tarjoavista instituutioista.

Ronkaisen (1999, s. 26) mukaan valta ei pelkistyäkään auktoriteetteihin tai voimankäyttöön, kuten arkikäsitteessämme valta usein ymmärretään, vaan kielen ja sen käytön tarkastelu lisää vallan käsitteeseen uusia ulottuvuuksia. Tämän kielellisen käänteiden kautta tunnistetaan kieli vallan muotona, jolloin sitä ei enää voida pitää luonteeltaan neutraalina tai jotakin objektiivista totuutta kuvailevana. Tieto ja ymmärryksen rakentaminen sen avulla ovat myös tuottavaa valtaa. Alasuutarin (2007, s. 133) mukaan tiedon muodot ja valtasuhteet liittyvät aina yhteen. Millerin ja Rosen (2010) mukaan hallinnan kohteesta analyysien ja arvioinnin kautta muodostetun tiedon avulla tulee mahdolliseksi legitimoida erilaiset pyrkimykset vaikuttaa yksilöihin ja heidän elämäänsä. Foucault (2000, s. 42) kuvaakin yhtäältä vallan tuottavan tietoa, mutta myös tiedon edellyttävän ja tuottavan valtasuhteita. Tieto osaltaan on mukana tuottamassa hallinnan kohteesta diskursseja, jotka yhtäältä tukevat hallintaa, mutta ovat myös sen seuraus (Alhanen, 2007).

Normeista poikkeavien ihmisten kohtelu yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme oli Foucault'n kritiikin kohteena. Normalisoiva ja yhä lisääntyvä yksilöiden hallinta kohdistuu hänen mukaansa moderniin ihmiseen, jota valvotaan ja muokataan esimerkiksi tieteellisen tiedon ja poliittisen hallinnan kautta. (Alhanen, 2007, 15; Husa, 2012, s. 266.) Mitchell Dean (1999) kirjoittaa, että hallinnan ja hallintamentaaliteetin käsitteet ovat levinneet laajalle tutkimuksen analyttisinä työkaluina, mutta yhtenäisestä paradigmasta ei hänen mukaansa ole kyse. Valtiovallan sijaan hallinnan analytiikassa on kyse ennen kaikkea siitä, kuinka oman toimintamme ja ajattelutapojemme kautta hallinta kohdistuu minään (Fejes, 2010; Miller & Rose, 2010).

Alhanen (2007) kuitenkin muistuttaa, ettei Foucault vastustanut kaikkea hallintaa vain periaatteen vuoksi, vaan nimenomaan normalisoivaa hallintaa ja sitä, kuinka se vallankäytön muotona ohjaa yksilöitä noudattamaan kullekin ajalle tai kulttuurille tyypillisiä normeja. Hallintamentaaliteetti kuvaa Deanin (1999) mukaan eräänlaista kollektiivista ajattelutapaa, joka perustuu itsestään selvinä pidetyille, mutta tosiasiaassa kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuneille tiedon muodoille tai opeille. Miller ja Rose (2010) kehrittelevät edelleen Foucault'n ajatusta normalisoivasta

hallinnasta osoittamalla, kuinka hallintamentaliteetin kautta tuottavuutta ja taloutta palvelevasta itsen kehittämisestä tulee myös henkilökohtaisesti tavoiteltavaa. Heidän mukaansa tämän itsesäätelyn edistämiseksi yhteiskunnassamme on syntynyt lukuisia teknologioita ja ohjelmia. Sen seurauksena ihmiset itse asettuvat toimimaan poliittisille päämäärille suotuisalla tavalla tavoitellessaan henkilökohtaista menestystä ja onnea. Rose (1999) kiteyttääkin hallinnassa olevan kysestä ”vapaudesta” toimia, jonka kautta hallinnan kohde tulee ohjanneeksi itseään kohti haluttua subjektiviteettia.

Alhasen (2007) mukaan Foucault analysoi tutkimuksissaan juuri sitä, kuinka erilaiset käytännöt ohjaavat ihmisten ajattelua objektivoinnin ja subjektivoinnin kautta. Objektivointi kuvaa sitä, miten jostakin asiasta, kuten ihmisestä itsestään, tulee ajattelun kohde. Subjektivointi puolestaan on tapa, jolla tämä ajattelun subjekti tulee määritellyksi ja muokatuksi esimerkiksi jossakin tietyssä tieteellisessä diskurssissa tai instituutiossa. Millerin ja Rosen (2010, s. 17) mukaan merkittävää on, että itseään toteuttava, vapaita valintoja tekevä subjekti on todellisuudessa subjektifikaation tulos, ei inhimillisen olemassaolon syvin olemus. Näitä erilaisia subjektivoinnin mekanismeja Foucault nostaa esiin analysoidessaan vankeihin, työntekijöihin tai lapsiin kohdistuvan hallinnan muotoja, joilla pyritään vaikuttamaan kohteensa ajatteluun, käyttäytymiseen ja toimintaan (Alhanen 2007). Samalla tavalla ohjaus- ja tukijärjestelmät sekä niissä olevat käytännöt voidaan ajatella subjektivoinnin mekanismeina, joiden kautta nuoret ja ohjausasiantuntijat tulevat määritellyiksi.

3.2 Uusliberalismin ja ohjauksen suhde

Miller ja Rose (2010) kuvaavat uusliberalistisen eetoksen nousseen poliittisissa ohjelmissa 1970-luvulta alkaen Euroopassa, Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Tämän taustalla oli kritiikki hyvinvointivaltiota ja julkisessa hallinnossa nähtyjä ongelmia kohtaan. Hyvinvointivaltion nähtiin passivoivan kansalaisiaan mahdollistamalla yksilöiden riippuvuuden valtiosta. Uusliberalistisen mentaliteetin mukaan yksilön tulisi ottaa vastuu sellaisista asioista, jotka aiemmin kuuluivat valtiolle. (Miller & Rose, 2010; Rose, 1999.) Uusliberalistinen ajatus yksilön täydellisestä

vastuusta uhkaa Beckin (2001) mukaan myös hyvinvointivaltion olemassaoloa, mikäli valtiolla ei enää nähdä olevan velvollisuuksia kansalaisiaan kohtaan. Valtion roolin muutoksessa ei Millerin ja Rosen (2010) mukaan ole kyse kuitenkaan varsinaisesti siitä, yrittääkö valtiovalta konkreettisesti puuttua yksilöiden elämään vai ei. He korostavat sitä, miten uusliberalistinen ajattelu pikemminkin mahdollistaa uudet hallinnan teknologiat ja kuinka valtion uudeksi rooliksi muodostuu markkinoiden tukeminen ja yksilöiden, yritysten sekä muiden toimijoiden autonomisen toiminnan mahdollistaminen.

Miller ja Rose (2010) kuvailevat poliittisen rationaliteetin muovanneen kansalaisuuden ihanteeksi yksilöllisyyden ja aktiivisuuden: yksilön, joka on kykenevä ohjaamaan itse itseään. Uusliberalistisessa ajattelussa vain yksilöllä itsellään on mahdollisuus, mutta myös velvollisuus hallita elämäänsä sekä tavoitella yhä parempaa elämänlaatua ja täyttää potentiaaliaan. (Miller & Rose, 2010; Beck & Beck-Gernsheim, 2001.) Tämä on Beckin ja Beck-Gernsheimin (2001, s. xxi) mukaan kuitenkin ristiriidassa niin arkipäivän havaintojen kuin sosiologisten tutkimustenkien kanssa. Jokainen yksilö on heidän mukaansa edelleen kiinteästi sidoksissa toisten ihmisten lisäksi maailmanlaajuisiin verkostoihin ja instituutioihin. Vaikka työmarkkinoille astuminen on mahdollistanut näennäisesti yksilöllisemmän elämäntyylin, rakenteelliset tekijät ja sosiaalitieteellisen analyysin peruskäsitteet, kuten sosioekonominen tausta, yhteiskuntaluokka ja sukupuoli, ovat yhä merkittäviä tekijöitä ihmisen elämässä (Furlong & Cartmel, 2007; Beck, 2001, s. 31).

Uusliberaalin politiikan ja ihmiskäsityksen valuminen osaksi koulutuspolitiikkaa on kääntänyt kriittistä näkökulmaa edustavien tutkijoiden katseen erityisesti niihin koulutuksen käytäntöihin, joissa rakenteelliset ongelmat tulevat konstruoiduiksi yksilöstä ja hänen ominaisuuksistaan tai valinnoistaan johtuvina. Erityisesti nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja nuorisotyöttömyyteen liittyviä projekteja ja muita tukijärjestelmiä on nostettu Foucault'n hallinnan analytiikkaan pohjaavan tutkimuksen kohteeksi. (Ks. esim. Brunila ym., tulossa; Brunila & Ryyänen, 2017; Määttä, 2007; Brunila, 2012.)

Opinto-ohjauksen ja uraohjauksen kontekstissa korostetaan myös sitä, että ohjaus edellyttää myös ympäröivän yhteiskunnan muutosten seuraamista. Esimerkiksi työn muutos ja globalisaation vaikutukset työmarkkinoihin ovat asioita, joihin usein kiinnitetään huomiota puhuttaessa tulevaisuuden työllistymisestä ja koulutautumismahdollisuuksista. Ohjauksen merkityksellistämisen voidaan nähdä kumpuavan juuri nimenomaan ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen epävarmuudesta. Ohjaus- ja neuvontatyön käsikirjasarjan kirjoittaneet Spangar, Pasanen ja Onnismaa (2000) korostavat, että nimenomaan yhteiskunnalliset muutokset, kuten teollistuminen ja myöhemmin siirtyminen palveluyhteiskuntaan ovat tehneet ohjausalasta ja sen tutkimuksesta yhä merkittävämmän. Toisaalta nopeasti muuttuvan maailman on ajateltu myös vaativan ohjausalan ja ohjausammattilaisuuden kehittymistä sen mukana. Tämän näkemyksen mukaan nykyisen kaltaisessa yhteiskunnassa ihmiset kohtaavat elämänsä aikana hyvin erilaisia tilanteita ja kysymyksiä kuin ennen. Kirjoittajat kuvaavat epävarmuutta vallitsevana tilana, jossa elämänsuunnittelun ratkaisuja tehdään.

Ohjaus- ja neuvontatyötä käsittelevässä väitöskirjassaan Jussi Onnismaa (2003, s. 50) korostaakin, että nimenomaan työelämän ja yhteiskunnan muutoksien vuoksi tarvitaan yhä enemmän tukea erilaisissa siirtymävaiheissa. Ohjausta tapahtuu monilla eri yhteiskunnan sektoreilla eikä se ole yhteen ammattialaan, kuten koulujen opinto-ohjaukseen, sidottua. Työurien pirstaloitumisen myötä ammatinvalinta ei ole vain nuoruudessa tapahtuva siirtymä ammattiin tähtäävään koulutukseen tai koulutuksesta työelämään. Siten myös Onnismaa (2003) painottaa, että urasuunnittelun tuelle on tarvetta yhä useammassa elämänvaiheissa.

Ohjauksen ja uusliberalismin suhdetta tutkinut Ronald Sultana (2011) kuitenkin osoittaa, että edellä kuvatun kaltaisten käytäntöjen ja kielen kautta ohjausala on myös osaltaan rakentamassa tietynlaista diskursiivista ilmapiiriä. Joustavuus, sopeutumiskyky ja itseluottamus ovat termejä, joita ohjauksessa käytetään yleisesti. Tämän kaltainen sanasto näkyy myös ohjauksen yhteiskunnallista merkitystä koskevassa alan kirjallisuudessa. Esimerkiksi Joensuun yliopiston ohjausalan erikoistumiskoulutuksessakin opettaneen tutkijan R. Vance Peavyn (2000) mukaan muuttuva työelämä suosii sellaisia ihmisiä, jotka ovat joustavia sekä si-

toutuneita jatkuvaan itsensä kehittämiseen ja uuden oppimiseen sekä kiinnostuneita seuraamaan globalisaation aiheuttamia muutoksia työmarkkinoilla. Hän myös esittää, että tämän vuoksi niin ohjaustyötä tekevien kuin heidän asiakkaidensakin on muutettava ajattelumallejaan, jotka nojaavat perinteisiin käsityksiin työelämästä ja urasta.

Uusliberalistista eetosta ilmentäviä lapsiin ja nuoriin kohdistuvia hallinnan teknologioita on tutkittu niin koulutusjärjestelmässä kuin sen ulkopuolella. Suomalainen tutkimus kattaa laajasti eri tutkimuskohteita varhaiskasvatuksesta sosiaalityöhön ja koulutukseen. (Ks. esim. Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen, 2011.) Sultana (2011) peräänkuuluttaaakin kriittistä lähestymistapaa ohjaukseen ja sen taustalla oleviin sosiaalisiin ja poliittisiin filosofioihin. Sultanan mukaan myös nykyisenkaltaisen elinikäisen ohjauksen taustalla olevan paradigman ytimessä on sellaisia tavoitteita, jotka antavat tukea uusliberalistiselle politiikalle. Ohjauksessa yksilöiltä odotetaan kykyä ottaa vastuu elämänmittaisesta kehittämisprojektista – itsestään. Tätä itsensä uudelleen muodostamista Sultana kutsuu myös jatkuvaksi itsensä uudelleenkeksimiseksi. Toisaalta tällaisessa projektissa on vapauttavia piirteitä, jotka parhaimmillaan voivat tuoda täyttymyksen tunnetta elämään. Fejes ja Dahlstedt (2013, s. 62) kuitenkin huomauttavat, ettei ohjaus käytäntönä ole sen voimauttavampi kuin muutkaan hallinnan muodot – valta toteutuu yksilön itsesääntelyn kautta.

Toisenlaisetkin tulkinnat elinikäisestä ohjauksesta ovat mahdollisia. Beckin ja Beck-Gernsheimin (2001, s. xxi) mukaan yksilöllistyminen ei liity ainoastaan uusliberalismiin. Jos 1700–1800-luvulla keskiluokan yksilöllistyminen perustui omistamiseen ja pääoman kartuttamiseen, on yksilöllistymiskehitys nykyään Beckin (2001, s. 32) mukaan työmarkkinoiden synnyttämää. Käytännössä yksilöllistyminen toteutuu erilaisten työssä tarvittavien taitojen ja kompetenssien hankkimisena, tarjoamisena ja käyttämisenä. Beckin (2001, 38) mukaan 1950–60-luvuilla ihmisten päämäärät ja tavoitteet elämässä olivat nykypäivää yksinkertaisempia – hyvä perhe-elämä, uusi auto sekä lapsille hyvä koulutus ja parempi elintaso. Nykyisin vastaukset samaan kysymykseen ovat häilyviä ja liittyvät yksilöllisyyden rakentamiseen. Elämäntavoitteet voivat olla oman identiteetin muovaamista ja henkilökohtaista kehitystä sekä pyrkimystä jatkuvaan liikkeessä pysymiseen.

Tämä on kuitenkin Beckin (2001) mukaan ominaista nimenomaan korkeakoulutetulle ja taloudellisesti hyvinvoivalle nuorelle sukupolvelle. Beck huomauttaa, että todellisuudessa jatkuvan itsetutkiskelun herättämiin kysymyksiin ei lopullisia vastauksia ole olemassakaan. Tämä elämän täyttymyksen etsiminen on kuitenkin omiaan synnyttämään markkinaraon erilaisille sitä tukeville toimijoille ja jopa uskonnoille. Peavy (2000, 16) kuvaileekin ihmisen minuutta refleksiivisenä projektina. Edessämme on loputon valinnanmahdollisuuksien avaruus, mutta toisaalta valintojen tekemiselle on myös enemmän rajoituksia ja reunaehtoja kuin ennen. Valintojen tekemisen taustalla painaa usein se, miten *pitäisi* elää tai mitä *pitäisi* tehdä.

Sultanan (2011) mukaan suurimmalla osalla ihmisistä elämää kehystää pelko esimerkiksi toimeentulon, turvallisuuden tai kunnian menetyksestä, eikä tällöin itsensä kehittäminen pakon edessä tuo täyttymystä. Peruskoulun ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen oppilaanohjausta tutkineet Lappalainen, Mietola ja Lahelma (2010) tähdentävät, että ohjauspuheessa toistuu ajatus siitä, kuinka omien vahvuuksien tunnistamisen ja itsetuntemuksen kautta jokaisella on mahdollisuus löytää itselleen sopiva ala. Ohjauksessa keskeisessä asemassa oleva omien tulevaisuuden toiveiden ja unelmien reflektointi voi olla nuoren näkökulmasta turhauttavaa, jos esimerkiksi arvosanat eivät riitä haluttuun jatko-opiskelupaikkaan. Toisaalta jos nuorella ei ole vahvoja näkemyksiä tulevaisuudestaan tai itselleen sopivasta koulutuspaikasta, perustuvat valinnat usein yksinkertaistuksille siitä, millaiset ihmiset sopivat tietyille aloille. Tällöin erityisesti sukupuolittuneiden mielikuvien merkitys korostuu sekä ohjaajien että nuorten vaihtoehtojen poissulkutaktiikkana.

Määtän (2007, s. 27–28) mukaan kilpailukyky-yhteiskunnan rakenteet jäävät huomiotta, kun lapsia ja nuoria kasvatettaessa keskitytään yksilön vastuuta painottaviin asioihin, kuten aktiivisuuteen, valintoihin ja kykyihin sekä nuoren omaan toimijuuteen. Tällöin rakentuu kuva maailmasta, jossa mahdollisuuksia nuorille on, jos he vain niihin tarttuvat. Sen seurauksena ihanteeksi nousee nuorten osallisuus yhteiskunnassa ja epärealistisetkin puheet yhteisöstä. Lappalainen, Mietola

ja Lahelma (2010) tuovatkin esiin, kuinka nuorten mahdollisuudet tehdä koulutukseensa liittyviä valintoja ovat rajoitettuja. Esimerkiksi perhetaustan ja sukupuolen lisäksi koulutuspolkuihin vaikuttaa myös kova kilpailu suosituimpien alojen opiskelupaikoista. Mikäli kilpailussa ei pärjää, on nuori kuitenkin usein pakotettu hakeutumaan vähemmän haluttavalle alalle. Vaikka nuorelle itselleen esimerkiksi keskeyttäminen tai alanvaihto eivät ole negatiivisia asioita, voivat koulutuksen järjestäjille tämänkaltaiset koulutuspolut olla ongelmallisia.

Määtän ja Aaltosen (2016, s. 159–160) mukaan kehittyneissä ja liberaaleissa yhteiskunnissa korostuu yksilöllisen toimijuuden ja vastuun merkitys, mikä näkyy myös nuorista puhuttaessa. Institutionaalinen ohjaus koulussa, vapaa-ajan harrastuksissa ja perheen parissa pyrkii varustamaan nuoria autonomisuudella ja itsekontrollilla. Siinä mielessä nuoret näyttäytyvät keskeneräisinä kansalaisina, joita on ohjattava aikuisuuteen. Erityisesti ohjausta nuorelle tarjotaan silloin, kun hänen tunnistetaan kuuluvan johonkin ”riskiryhmään” tai olevan tuen tarpeessa. Nuori velvoitetaan osallistumaan aktivoimistoimenpiteisiin, tekemään valintoja ja suunnittelemaan tulevaisuuttaan.

Brunila ja Ryyänen (2017) tuovat esiin, kuinka käsitys elämästä toteuttajaansa odottavana projektina mukailee tyypillistä uusliberalistista individualistista käsitystä, jossa yksilön oma vastuu, joustavuus ja aktiivisuus ovat tie menestykseen. Siinä ei kuitenkaan heidän mukaansa ole mitään uutta. Tärkeämpää on se, millaisia seurauksia on tällaisen mentaliteetin siirtämisellä käytäntöön ja sillä, kuinka sitä käytetään pedagogisena välineenä. Näitä seurauksia ei Brunilan ja Ryyänen mukaan ole vielä tarpeeksi kasvatuksen ja koulutuksen kentällä pohdittu. Lappalaisen, Mietolan ja Lahelman (2010, s. 42–43) mukaan nuorten valintoja ohjattaessa tulisi ottaa huomioon myös ne rakenteet ja käytännöt, kuten sosio-ekonominen tausta, joilla on vaikutusta nuoren päätöksentekoon. Diskurssi, jossa ohjaustyötä tekevien roolia valintojen tukena pyritään häivyttämään, ei tue edellä mainittujen tekijöiden avointa käsittelyä.

3.3 Haavoittuvasta nuoresta tuottavaksi työntekijäksi

Kuten edellisessä alaluvussa on todettu, uusliberalistiselle hallintamentaliteetille tyypillistä on kääntää katse yksilöön sen sijaan, että tarkasteltaisiin esimerkiksi rakenteellista eriarvoisuutta, joka antaa meille hyvin erilaisia lähtökohtia elämään. Kasvavaa kiinnostusta psykologiaan voidaan pitää yhtenä merkinä siitä, miten yhteiskunnallisesta ilmiöstä kehkeytyy yksilön ominaisuuksiin sidoksissa oleva ongelma (Beck, 2001). Tätä psy-tiedon valtavirtaistumista on yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentällä tarkasteltu terapeutin eetosn nousuna (ks. esim. Fejes & Dahlstedt, 2013; Brunila, 2012; Ecclestone & Hayes, 2009; Furedi, 2004). Tiivistetysti terapisoituminen tarkoittaa Brunilan (2012, s. 451) mukaan psykologian eri haaroihin perustuvia sekä mielenterveyden ja mielen hyvinvoinnin edistämiseen tähtäviä interventioita.

Tunteista näyttää tulleen merkittävä tekijä nyky-yhteiskunnassa. Se näkyy erityisesti tavassa, jolla ihmisten ajatellaan haavoittuvuutensa vuoksi tarvitsevan tukea tunteidensa käsittelyyn. (Fejes & Dahlstedt, 2013; Ecclestone & Hayes, 2009; Furedi, 2004.) Esimerkiksi Ecclestone ja Hayes (2009) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, miten tunteiden käsittelystä ja niiden hallitsemisesta on tullut keskeinen koulutuksen tavoite, joka toisinaan saattaa jopa syrjäyttää tiedollisia päämääriä.

Furedin (2004, s. 153) mukaan terapeutin eetosn myötä itsetunnosta on tullut selittävä tekijä yhä laajemmin ja toisaalta monien tapahtumien negatiivisia vaikutuksia perustellaan juuri niiden haitallisuudella ihmisen itsetunnolle. Itsetunnon vahvistamiseen tähtäviä toimia vaaditaan kaikenikäisille ihmisryhmille lapsista ikäihmisiin. Äärimmillään alhainen itsetunto tulee esitettyksi parantamista vaativana sairautena. Myös itsetunnon parantamiseen tähtäävät toimenpiteet ovat Fejesin ja Dahlstedtin (2013) mukaan yksi tapa hallita ja muovata kansalaisia, jotka pyrkivät sovittamaan itseään esimerkiksi ohjauksessa tuotettuun ideaal kansalaiseen. Erilaista ohjausta ja terapiaa onkin Ecclestone ja Hayesin (2009) mukaan tarjolla enemmän kuin koskaan ennen.

Tässä mielessä ohjaus- ja neuvontatyö asettuu mielenkiintoiseen kontekstiin, sillä sen juuret ovat vahvasti psykologian tieteenalassa (Sinisalo, 2000). Brunila (2012) korostaa kuitenkin, ettei terapisoitumisen analysoimisessa ole tarkoitus

kohdistaa kritiikkiä psykologiaan tieteenalana, vaan pikemminkin siihen, miten psykologiaa popularisoidaan esimerkiksi koulutuksen kentällä (Brunila, 2012, s. 453–454). Etenkin angloamerikkalaisessa maailmassa ohjauksessa eli counseling-käsitteen alla olevassa ohjaustyössä on paljon yhtäläisyyksiä terapiatyöhön. Suomalaisessa ohjauskirjallisuudessa kuitenkin vakuutetaan, että ero ohjauksen ja terapiatyön välillä on kotimaassa pyritty pitämään selkeämpänä. (Spangar, Paasanen & Onnismaa, 2000, s. 5.)

Terapeuttinen eetos näyttää kuitenkin vaikuttavan vahvasti myös Suomessa: nuorten koulutuksen, ohjauksen ja kuntoutuksen siirtyminen vahvemmin psyko- ja terapiakulttuurin piiriin on Kristiina Brunilan ja hänen tutkimusryhmänsä (Brunila ym., tulossa) mukaan yksi uusliberalistisen hallinnan ja individualisoitumisen ilmenemismuodoista. Terapisoitumisen nousua on tutkittu erityisesti nuorten projektimuotoisissa koulutuksissa ja työpajoissa (esim. Brunila ym., tulossa; Brunila & Rynänen, 2017; Brunila, 2012). Näissä tukijärjestelmissä terapisoituminen kääntää nuoren katseen sisäänpäin, tutkiskelemaan itseään ja löytämään syyn esimerkiksi työttömyyteen tai ”syrjäytymiseen” nimenomaan itsestään. Jos esimerkiksi nuorten työllistyvyyteen tähtäävissä projekteissa keskitytään itsetutkiskeluun ja selittämään nuoren elämässä tapahtuneita vastoinkäymisiä tai ongelmia vaikkapa huonolla itsetunnolla, työttömyydestä tulee yksilötason ongelma, joka on korjattavissa yksilöön kohdistuvilla toimenpiteillä. (Brunila ym., tulossa; Brunila, 2012.)

Terapisoituminen on osa laajempaa haavoittuvuuden eetosta, johon nuorten ohjaus- ja tukijärjestelmät kytkeytyvät. Brunila ym. (tulossa) kuvaavat haavoittuvuuden eetoksella tapaa, jolla nuorten elämäntilanteisiin liittyviä haasteita pyritään ratkomaan nimenomaan yksilöiden ongelmina, jolloin tullaan häivyttäneeksi sosiaalisten ongelmien rakenteellisia syitä (ks. myös Brown, 2017). Brunila ja Rynänen (2017, s. 355) kuvaavat, kuinka esimerkiksi puhuttaessa yksilön työllistettävyydestä, konstruoidaan työttömyys rakenteellisen ongelman sijaan henkilökohtaiseen vajavaisuuteen kytkeytyväksi ominaisuudeksi. Tällöin työllistettävyydestä tulee yksilön ominaisuus, jota hänen on oltava valmis parantamaan ja kehittämään. Brunila ym. (tulossa) argumentoivat, että tällöin hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden ja järjestelmien epätasa-arvoisuuden korjaaminen jää taka-

alalle. Satka (2011, s. 62–63) kuvaileekin esimerkiksi kasvatus- ja sosiaalialalle vakiintunutta ”varhaista puuttumista” täsmäkeinoksi, jolla pidetään huoli siitä, että lapsista ja nuorista kasvaa nyky-yhteiskunnan tarvitsemia kansalaisia ja itseään sääteleviä subjekteja. Erilaisten lapsiin ja nuoriin kohdistuvien hallinnan muotojen taustalla on useimmiten huoli ”syrjäytymisvaarassa” olevista yksilöistä.

Haavoittuvuuteen puuttumisen tavoilla ja yrittäjämäiseen aktiivisuuteen ohjaamisella on paljon yhteistä ja haavoittuvuus rakentuu terapeutin eetoksen ja yrittäjyysdiskurssien kautta. Vaarana on tällöin, että hyväksyttävän olemisen ja elämisen rajat kaventuvat. Niiden kautta rakentuu subjektiveetti, joka vaatii yksilöltä keskittymistä itseensä, oli kyse sitten omasta hyvinvoinnista tai yrittäjämäisen minän rakentamisesta tai terapeutin eetoksen mukaisesta resilienssin vahvistamisesta. (Brown, 2017; Brunila ja Siivonen, 2014; Brunila, 2012.)

Fejes ja Dahlstedt (2013, s. 1) kirjoittavat länsimaiseen yhteiskuntaan syntyneestä tunnustamisen (eng. *confession*) kulttuurista. Foucault on genealogisessa tutkimuksessaan osoittanut, että sen juurten voidaan ajatella olevan kristinuskon rituaalissa, syntien tunnustamisessa. Länsimaissa tunnustaminen ei kytkeydy enää ainoastaan uskontoon, vaan siitä on tullut tieteellistä. Fejesin ja Dahlstedtin (2013, s. 1) mukaan tunnustaminen on läsnä monissa nykyisissä käytännöissä, kun meitä kannustetaan refleктоimaan itseämme ja tuomaan unelmamme, toiveemme ja pelkomme näkyviksi paitsi itsellemme, myös muille. Nämä reflektioon kutsuvat tunnustamisen piirteet sisältyvät Fejesin ja Dahlstedtin (2013, s. 60–61) mukaan myös ohjaustyöhön, jossa ihmistä rohkaistaan tutustumaan todelliseen itseensä ja tuomaan ajatuksensa julki ohjaustyön asiantuntijalle.

Valta piilee näissä päällisin puolin voimauttavilta vaikuttavissa käytännöissä minätekniologioiden muodossa, kun itsetutkiskelun ja sen pohjalta tehtyjen löydösten jakamisen tavoitteeksi asettuu oman itsen muokkaaminen ja parantaminen. Kirjoittajat osoittavat, että näissä tunnustamisen käytännöissä yksilöstä tulee subjektivoinnin kohde. Samalla kun ohjauksessa rakennetaan tietoa yksilöstä, samalla myös tuotetaan tiedon kohteena olevan ihminen. (Fejes ja Dahlstedt, 2013, s. 60–61.) Ohjauksen kohteena olevan subjektiveettia rakennetaan siis ohjauksen diskursiivisissa käytännöissä.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskohde

Edellä olen kuvannut sitä poliittista kontekstia sekä diskursiivista todellisuutta, jossa ohjaustyötä tehdään. Nuorisopolitiikkaa kehystää puhe syrjäytymisvaarasta ja työllistettävyyden parantamisesta. Näiden raamien sisällä erilaiset ja usein projektimuotoiset, syrjäytymisen ehkäisyä tavoittelevat nuorten ohjaus- ja tukijärjestelmät muodostuvat (esim. Brunila ym., tulossa).

Samaan aikaan ohjaustyön merkitystä on korostettu epävarmaksi kuvatun tulevaisuuden tuomiin haasteisiin vastaamisessa. Huomion keskipisteeksi kiinnittyy kuitenkin yksilö, jota terapeuttisessa eetoksessa kannustetaan tutkiskelemaan itseään ja työstämään tunteitaan ja haavoittuvuuttaan (Brown, 2017; Brunila & Siivonen, 2014; Fejes & Dahlstedt, 2013; Ecclestone & Hayes, 2009). Ohjaustyön käytäntöihin sisältyy monia uusliberalistiselle hallinnalle tyypillisiä puhetapoja, kuten puhe joustavuudesta, elinikäisestä oppimisesta ja jatkuvasta itsensä kehittämisestä.

Ohjaamojen perustamisen myötä ohjaustyön voi katsoa ulottuvan yhä laajemmalle ihmisen henkilökohtaiseen elämään, kun ohjauksessa työstettäväksi tulevat opintoihin ja työelämään liittyvien asioiden lisäksi myös arki, ihmissuhteet ja nuoren elämä ylipäänsä. Tarkastelenkin sitä, miten moniammatillinen ohjausasiantuntijuus muodostuu Ohjaamoissa sekä sitä, miten kehkeytyvät ne ongelmat, joiden ratkomisen katsotaan edellyttävän tuota asiantuntijuutta. Tässä tutkimuksessa kysyn:

1. Miten moniammatillista ohjaustyötä legitimoidaan Ohjaamossa?
 - Millaista subjektiviteettia Ohjaamojen antama ohjaus ja tuki tarjoavat nuorille?
 - Miten ohjausasiantuntijuus ja ohjaajan subjektipositiot rakentuvat Ohjaamoissa?

Ohjaamoihin liittyviä diskursseja on tutkittu tähän mennessä poliittisten asiakirjojen kautta (Mertanen, 2007) ja siksi omassa tutkimuksessani halusin erityisesti

syventyä ohjausasiiantuntijuuteen sekä siinä syntyviin ja siihen vaikuttaviin diskursseihin. Satka ym. (2011) kirjoittavat, että lasten ja nuorten hallinta on muuttunut ja kuinka tämän muutoksen ymmärtämiseksi on olennaista laskeutua myös ruohonjuuritasolle ja tutkia niitä käytäntöjä, joissa aikuiset ja nuoret toimivat. Tähän aukkoon pyrin tutkimuksellani osaltani vastaamaan. Analysoin ohjaustyötä diskurssiivisella otteella, aineistonani Ohjaamojen työntekijöiden haastattelut. Tutkimusprosessia, aineistoa sekä diskurssiivista lukutapaani kuvaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

5 Tutkimuksen kulku

Tutkimuksen teko prosessina on jatkuva, eikä sen voi katsoa etenevän kronologisesti johdannosta loppupohdintaan. Oma ajatustyöni on käynnistynyt jo syksyllä 2016, kun tein oman kandiditutkielmani Kohtaamo-hankkeessa kehitettävästä verkko-ohjauspalvelusta ja otin ensimmäiset askeleet diskursiivisen lukutavan kokeilemisessa. Vaikka teoreettinen viitekehysesni tuolloin muistutti enemmän niitä ohjaukseen kytkeytyviä diskursseja, joita toisessa luvussa olen kriittisesti tarkastellut, jäi ajatus ohjauksen, vallan ja tiedon suhteen tutkimisesta kehkeytymään.

5.1 Ohjaamo ja moniammatillinen ohjaustyö tutkimuksen kohteena

Toukokuussa 2018 ennen haastatteluaineiston keräämistä osallistuin aloittavien Ohjaamoiden päiville Turussa, johon osallistui Ohjaamojen työntekijöitä ympäri Suomen. Haastattelujen lisäksi myös toukokuun 2018 aloittelevien Ohjaamojen päivät olivat eräänlaista tiedonkeruuta. Kaksipäiväisen tapahtuman aikana seurasin Kohtaamo-hankkeen taustalla olevien ministeriöiden edustajien (työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö), hankkeen työntekijöiden sekä ohjaamolaisten puheenvuoroja. Osallistuin myös havainnoijana kahteen työpajaan, joista toisessa keskusteltiin johtamisesta ja toisessa moniammatillisesta ohjauksesta.

Ohjaamo-päiville osallistuminen oli merkittävä askel myös tutkimuskysymysteni kehittyessä, sillä ensimmäinen kurkistus ”kentälle” herätti mielenkiintoni siihen, mikä Ohjaamojen tarjoamassa ohjauksessa on erityistä. En kuitenkaan käsittele näitä päiviä varsinaisesti etnografisena tutkimusaineistona tai analyysin kohteena. Esimerkiksi Hepburn ja Potter (2004, s. 174) tekevät eron varsinaisen tutkimusaineiston ja aineistonkeruun lomassa karttuneen ymmärryksen välillä: etenkin jos aineistoa kerätään pitkän ajan kuluessa, on tutkijan mahdotonta – ja myös tarpeetonta – vältellä tutkittaviaan haastattelutilanteiden ulkopuolella. Havainnointi oli tarpeellista myös siksi, että Ohjaamoista on kirjallisia lähteitä vielä varsin

vähän ja osa on julkaistu vasta tämän tutkimuksen teon aikana. Näin ollen tutkimuskohteen ymmärtämisen kannalta havainnointi oli etenkin alkuvaiheessa tärkeä tiedonlähde, vaikka sittemmin on julkaistu lisää kirjallisia lähteitä, joihin työnsäni viittaa.

Havainnointi avasi minulle moniammatillisen ohjauksen kontekstia käytännössä sekä Ohjaamojen erilaisia tapoja toimia ja järjestäytyä, sillä ne toimivat varsin itsenäisesti ja eri paikkakunnilla voi olla keskenään hyvinkin erilaista toimintaa. Toisaalta näiden päivien aikana kävi myös selväksi, että järjestettävä toiminta riippuu pitkälti myös Ohjaamon ”kehitysvaiheesta” sekä käytettävissä olevista resursseista eli käytännössä työntekijöiden määrästä. Vasta alkutekijöissään tai pienillä paikkakunnilla sijaitsevilla Ohjaamoissa saattaa olla vain yksi työntekijä, kun taas Ohjaamossa, jossa keräsin aineistoni, on toistakymmentä kokoaikaista työntekijää.

Tutkimukseni kohteena olevassa Ohjaamossa ESR-hankerahoitus oli haastattelujen teon aikaan päättynyt muutamia kuukausia aikaisemmin ja toiminta siirtynyt kunnan rahoittamaksi. Myös kyseisen Ohjaamon toiminta oli muuttunut merkittävästi sen jälkeen, kun varsinainen Ohjaamo-hanke loppui. Useissa Ohjaamoissa työskentelee esim. palvelu- tai uraohjaajia, jotka eivät hoida työ- ja elinkeinopalvelujen virkahenkilöille kuuluvia tehtäviä, kuten päätöksiä työttömyystuista tai karensseista. Kun tutkimassani Ohjaamossa oli aiemmin ollut esimerkiksi työnhakuvalmentajia, hankkeen päättymisen jälkeen sinne rekrytoitiin TE-asiantuntijoita, jotka ovat paikallishallinnon viranomaisia. Erityispiirre tutkimassani Ohjaamossa onkin se, että sieltä saatavat työnhakupalvelut sisältävät paikkakunnan TE-palvelut. Paikkakunnalla on silti yhä erikseen nuorille suunnatut TE-palvelut, mutta haastateltavien mukaan asiakkaita siirretään Ohjaamon asiantuntijoille mm. silloin, kun nuorelta puuttuu peruskoulun jälkeinen tutkinto tai jos katsotaan, ettei TE-palvelujen resursseilla pystytä auttamaan nuorta riittävästi. Lisäksi Ohjaamossa työskentelee esimerkiksi etsiviä nuorisotyöntekijöitä sekä nuoriso-ohjaajia.

Tutkimassani Ohjaamossa on myös matalan kynnyksen palvelupiste, johon voi aukioloaikojen puitteissa tulla ilman ajanvarausta. Suurin osa työntekijöistä päivystää myös tässä neuvontapisteessä sen lisäksi, että tapaa omia asiakkaitaan ajanvarauksella. Neuvontapisteeseen periaate on se, että nuori voi tulla sinne minkä tahansa asian kanssa ja saa neuvontaa ja ohjausta heti. Tarpeen mukaan työntekijät myös varaavat hänelle ajan sopivalle asiantuntijalle tai ohjaavat hänet eteenpäin.

5.2 Aineiston tuottaminen

Haastatteluaineistoni koostui kuudesta teemahaastattelusta, jotka tein kesäkuussa ja elokuussa 2018 (ks. liite 1, haastattelurunko). Haastateltavat olivat kaikki yhdessä Ohjaamossa työskenteleviä asiantuntijoita, jotka työskentelivät useilla eri nimikkeillä, mm. TE-asiantuntijoina ja etsivinä nuorisotyöntekijöinä. Heidän työtaustansa vaihtelivat suuresti: toiset haastateltavista olivat työskennelleet TE-palvelujen tai nuorten ohjauspalvelujen parissa jo useamman vuosikymmenen, kun toisilla työtä vastaavissa tehtävissä oli takana vasta muutaman kuu-kauden verran ja ohjausalalla työskentely alkanut nimenomaan Ohjaamossa.

Ensimmäiseen haastateltavaani sain yhteyden Kohtaamo-hankkeen kautta, kun haastattelukutsuni välitettiin Ohjaamo-päivien osallistujille. Loput haastateltavat löytyivät nk. lumipallo-otannalla (Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 59) ensimmäisen haastateltavani kautta, eikä kriteerinä haastateltavaksi valitsemisessa ollut samassa työpaikassa työskentely. Kukin haastateltava osallistui tutkimukseen vapaaehtoisesti ja haastattelun aluksi kerroin heille, mistä haastattelussa ja pro graduussani on kyse sekä haastateltavien anonymisoinnista siten, ettei heitä voi tunnistaa lopullisessa työssä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla.

Haastateltavien anonymiteetti on otettu huomioon jo litterointivaiheessa. Katkelmista on poistettu tai häivytetty esimerkiksi paikannimet tunnistamisen välttämiseksi. Aineistokatkelmissa käytän itsestäni lyhennettä H (haastattelija) ja haastateltavista lyhennettä V (vastaaja). Haastateltavat on numeroitu satunnaisessa

järjestyksessä. Koska tutkimuksellinen lähestymistapani käsittelee nimenomaan diskursiivisia käytäntöjä, en ole kokenut tarpeelliseksi muodostaa haastateltavilteni pseudonyymejä ja sitä kautta tuoda esiin esimerkiksi haastateltavan sukupuolta tai ikää (ks. Taylor, 2012). Haastateltavien ammattialat tai nimikkeet ovat kuitenkin tärkeässä osassa tutkimustani, joten olen säilyttänyt aineisto-otteissa viittaukset niihin.

Haastattelutilanteet olivat vuorovaikutukseltaan hyvin erilaisia ja vaikka ohje-nuora onkin, että haastattelijan on oltava ammattimainen ja vältettävä mielipiteidensä esilletuomista (Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 97), osoittautui tämä käytännössä haasteelliseksi. Haastateltavat olivat hyvin kiinnostuneita myös minun mielipiteistäni koskien Ohjaamoja ja ohjaustyötä. Useamman haastattelun päätteeksi kävin myös pienimuotoisen ohjauskeskustelun, kun haastateltavat halusivat tietää opinnoistani sekä tulevaisuudensuunnitelmistani. Olin siis haastatteluissa siis välillä ulkopuolisen tutkijan lisäksi Ohjaamojen kohderyhmän edustaja – tulevaisuuttaan suunnitteleva nuori aikuinen.

5.3 Diskursiivinen lukutapa

Jos kolmannessa luvussa esitetty teoreettinen viitekehys jättää paljon tilaa tutkijan valinnoille ja omalle ajattelulle, niin tekee myös diskurssianalyttinen tutkimusote. Wodak (2004) painottaakin, ettei diskurssianalyysi ole koskaan ollut tarkkarajainen ja suoraviivainen tutkimusmenetelmä. Luvussa 3 olenkin määritellyt Foucault'n diskursiiviset käytännöt, jotka ovat oman diskursiivisen lukutapani kivijalka sekä taustoittanut teoreettista viitekehystä ja tutkimuskenttää, jolle myös oma tutkimukseni sijoittuu.

Kendall ja Wickham (2004) vertaavat Foucault'n ajatuksia seurailevan tutkimuksen kirjoittamista salapoliisikertomukseen, jossa tutkijalla on käsissään lopputulos. Matkallaan hänen on löydettävä ne tekijät, jotka lopputulokseen ovat johtaneet. Itse tutkimuskysymysten muotoilu on myös analyysin mukana etenevä prosessi. Hepburnin ja Potterin (2004, s. 172) mukaan diskurssianalyysille tyypillistä

onkin nykyisin se, ettei analyysi tai tutkimuksen tekeminen lähde liikkeelle täsmällisestä kysymyksenasettelusta. Toisissa tutkimustraditioissa tutkimuksen alullepanijana voi olla tahto selvittää kahden asian yhteys tai vaikutus toisiinsa. Diskurssianalyysissa sen sijaan jo tutkimuskysymysten muoto tuo esiin pyrkimyksen tavoittaa tekemisen tapoja ja käytäntöjä.

Omassa kirjoitusprosessissani alusta lähtien kiinnostavaksi koin sen, miksi yhteiskunnan tukiverkosta on tullut niin monimutkainen, että tarvitaan asiantuntijoita ottamaan selvää saatavilla olevista palveluista, projekteista, avusta ja tuesta. En kuitenkaan pyri tekemään genealogista tutkimusta ohjauksesta, vaan keskityn nimenomaan Ohjaamojen moniammatilliseen ohjaukseen diskursiivisena käytäntönä. Kysynkin aineistoltani, miten Ohjaamojen käytännöt rakentavat tietoa ja totuusjärjestelmiä ja sitä kautta todellisuutta (vrt. Bacchi & Bonham, 2014).

Tutkimukseni tavoitteena ei ole tutkia, onko Ohjaamoissa hallintaa vai ei – jo sana ohjaus itsessään on ymmärrettävissä hallinnan teknologiaksi ja siten tällainen näkökulma olisi liian ilmeinen. Sen sijaan olen kiinnostuneempi siitä, *miten* sekä nuorten että ohjausasiiantuntijoiden subjektiviteetti ja subjektiivisyydet Ohjaamon käytännöissä rakentuvat. Ei ole myöskään syytä olettaa, että Ohjaamoissa toimijat sisäistävät uusliberaalin subjektikäsityksen tai hyväksyvät sen käytännöt suoraan osaksi omaa toimintaansa (ks. esim. Brunila & Siivonen, 2014; Satka ym., 2011). Etsin siis aineistostani myös niitä hetkiä, joina ohjausasiiantuntijat asettuivat poikkiteloin suhteessa ohjauksen diskursseihin.

Pietilän (2010) mukaan haastattelua analysoitaessa on tärkeää hahmottaa tilanteen ja haastattelusta saadun tiedon kontekstuaalisuus. Tiedon ei voida ajatella olevan haastattelutilanteen ulkopuolella olevan todellisen maailman objektiivinen havainnollistus eikä diskurssianalyysin pyrkimyksenä ole tavoittaa haastateltavan ajatuksia tai mielipiteitä. Omassa lukutavassani en siis myöskään yritä selvittää, mitä haastateltavani ajattelevat tai mitä he ovat puhuessaan tarkoittaneet. Kiinnostuksen kohteenani on se, miten Ohjaamo diskursiivisena käytäntönä rakentaa käsitystä niistä ”ongelmista”, joita monialaisella ohjauksella pyritään ratkomaan (ks. Alhanen, 2007, s. 56, s. 70).

Aineiston analysoiminen alkaa jo haastattelun litteroinnista. Kuten Ruusuvuori (2010) muistuttaa, valmis, litteroitu haastattelu on jo itsessään tulkinta haastattelutilanteesta. Analyysin ensimmäisissä vaiheissa käytin apunani aineiston väljää koodaamista ja teemoittelua. Pyrin kuitenkin pitämään luomani kategoriat ja luokitukset nimenomaan alun apuvälineenä aineiston tutuksi tekemisessä, jotta ne eivät estäisi minua tavoittamasta näihin luokitteluihin sopimattomia tulkintoja (ks. esim. Salo, 2015; St. Pierre & Jackson, 2014). Tavoittaakseni tarkemmin ohjaustyölle annettuja merkityksiä, käytin erilaisia apukysymyksiä ohjatakseeni katseeni siihen, *miten* puhutaan sen sijaan, että keskittyisin siihen *mitä* puhutaan. Tarkastelin aineistostani niitä kohtia, joissa jokin otettiin annettuna tai jostakin aiheesta tuotiin esiin useita erilaisia, jopa keskenään ristiriitaisia tulkintoja. Pyrin myös panemaan merkille sen, milloin haastateltavat antoivat yksiselitteisiä vastauksia ja milloin he vastasivat epävarmemmin tai vertailemalla erilaisia näkökantoja. (Ks. Pietilä, 2010.)

Aineiston lukemisen rinnalla olen kuljettanut teorian lukemista, kirjoittanut ja muokannut teoreettista viitekehystä sekä verrannut aineistoani siihen. Aineiston analyysi ja teoreettinen tausta ovat siis muodostuneet osittain yhtäaikaisesti, mutta en silti kutsu analyysitapaani aineistolähtöiseksi. Onhan minulla ollut jo tutkimusta aloittaessani idea teoriasta ja tutkimukseen mahdollisesti sovellettavista käsitteistä, jotka ovat ohjanneet prosessia, tutkimuskysymysten muodostamista sekä aineiston tuottamista.

Elina Ikävalko (2016, s. 78) kuvaa tasa-arvotyötä koskevassa väitöskirjassaan ristiriitaisia tuntemuksiaan aiheitaan kohtaan ja kysyy, saako tasa-arvotyötä kritisoida. Tutkimusprosessini alusta lähtien olen kamppailut samankaltaisten ajatusten ja epäilysten kanssa. Ohjaustyössä tarkoitus on hyvä, ja nuorten kanssa työskentelevät haluavat vilpittömästi auttaa näitä nuoria eteenpäin elämässä. On vaikea kiistää sitä, etteikö mielekkään työn tai opiskelupaikan löytäminen olisi tärkeää. Vaikka kriittinen ote nuorten auttamiseen on välillä tuntunut vaikealta, on minua auttanut eteenpäin karttuva ymmärrys diskursiivisen lukutavan tavoitteista. Pyrkimyksenäni ei ole yksittäisten haastateltavien maailmankatsomuksen tai ajatusmaailman tulkitseminen tai kritisoiminen. Aineistoni avulla pyrin avaamaan

niitä tekijöitä, jotka tekevät mahdolliseksi puhua ohjaustyöstä ja nuorista tietyllä tavalla.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esitän tutkimustulokseni ja havaintoni aineistostani. Olen analyysissäni keskittynyt erityisesti Ohjaamoon ja moniammatilliseen ohjaukseen diskursiivisena käytäntönä. Ensimmäisessä alaluvussa keskityn siihen, miten nuorten subjektiveetti rakentuu haastattelujeni ja Ohjaamon käytäntöjen kautta ja toisessa alaluvussa ohjausasiantuntijoiden subjektipositioiden muotoutumiseen ja tunnistamiseen. Kokoan yhteen havaintoni moniammatillisen ohjauksen legitimoimisesta kolmannessa alaluvussa, vastaten erityisesti siihen, miten kehkeytyvät ne ongelmat, joiden ratkomiseen Ohjaamoja näytetään tarvitsevan.

6.1 Nuoret ohjauksen katseen kohteena

Kun nuoria tarkastellaan Ohjaamojen käytäntöjen kautta, korostuu ohjausasiantuntijoiden puheessa erityisesti motivaation puute sekä haavoittuvuuden ja yksinäisyyden merkitys.

V1: Et suurin osa Suomen nuoristahan ei tarvitse Ohjaamojen palveluja, koska he niinku menee itse opiskelee ja työhön, heillä ei oo mielenterveysongelmia tai he osaa hakee Kelan tuet. Tai saavat perheeltä apua tai niinku tämmöstä. Mut sit ne jotka niinku tarvii apuu et he pystyis elämään, niinku, yhteiskunnan täysivaltasina jäsenenä, ni se on hyvä et tämmönen paikka sit on. Et sen just huomaa, että esimerkiks jos on niinku perheestä, jossa ei oo hirveesti pystytty tukemaan, ehkä vanhemmat on pitkäaikaistyöttömii tai on päihdeongelmaa tai on jostain lastensuojeluperheestä tai tämmöstä, ni he niinku tarvii tämmösis ihan perusjutuissa. Sit yksinäisyys on iso ongelma. Monilla ei oo niinku ketään kaverii. Sit asunnottomuus on ongelma tääl [paikkakunnan nimi].

Ohjaamoon tulevien nuorten tilanteita kuvaillaan usein vaikeiksi ja ongelmia moninaisiksi. Asunnottomuus, koulutuksen puute, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö sekä monisukupolvinen syrjäytymisen kierre ovat niitä syitä, joiden vuoksi tarve monialaiselle ohjaukselle on syntynyt. Ohjauksen tarve määrittyy nuorista lähtöisin olevaksi, mikä näkyy siinä, kuinka nuoren elämäntilanteesta tai taustasta tunnistetaan jokin riskitekijä, jonka vuoksi hän tarvitsee ohjausta ja tukea:

V6: Et sit jos jää semmoseen niinkun välitilaan pidemmäksi aikaa niin se on riski. Ja sitten myös sellanen et jos on vaikka vaikka tota sit just jää pois vaikka esimerkiksi koulusta tai sitten peruskoulun jälkeen niinkun vaikka hyvin nopeesti keskeytyy opinnot niin ne on semmoset haastavat kohdat että, et niinku. Et tota ku jotkut niinku nuorista jää pidem-

mäksi aikaa pois, tota vaikka koulutuksen piiristä ja näin niin, tai ei oo missään toiminnoissa mukana niin, se on tota, riski kasvaa koko ajan sitten niinku että sille tielle voi helposti jäädä niinku pitkäksi aikaa sitte että. Niin. Ja sit se kynnyks kasvaa myöskin niinkun mitä pidempään siinä menee, et niinkun pääsis koulutukseen tai työelämään niin sitte. Mut tota. Ehkä myös jossain määrin niinku semmonen joittenki kohdalla niinkun tarvii enemmän sitä öö, niinku sitä tukea vielä siihen että, et ei kun, jos ei oo vaikka semmosta niinkun pitkäjänteis-, ei oo tottunu semmoseen pitkäjänteisyyteen ja näin niin, ni sit on tärkeää, että just nuori vaikka pääsee töihin niin sitte että siinä, jos on ollu haasteita aiemmin siinä niinkun, että palveluihin ikäänkuin kiinnittymisessä, niin sit että siinä olis myöksin, jatkuis jonkinlainen tuki siinä rinnalla, että.

Ohjaustyössä erilaiset, tavalla tai toisella hyvinvointivaltion tukiverkkojen läpi puo- toamisesta seuranneet elämäntilanteet ovat läsnä arkipäiväisessä työssä. Näiden kautta ohjaustyössä asiantuntemuksen taustalle rakentuu eräänlainen riski- analyysin malli, jossa nuoren tilannetta kartoitetaan erityisesti näiden riskien kautta ja näitä riskejä ohjauksessa myös pyritään hallitsemaan. Kaikki haastat- lemani työntekijät tunnustivat samanlaisia tilanteita työssään kohtaamiensa nuor- ten taustoissa. Nuorten tilanteista rakentuu Ohjaamojen kautta hyvin polarisoitu- nut kuva: on nuoria, jotka pärjäävät erinomaisesti ja nuoria, joille huono-osaisuus ja ongelmat kasaantuvat kohtuuttomasti. Tällöin nuoret tulevat kategorisoiduksi ”helpoiksi” ja ”vaikeiksi” asiakkaiksi. ”Vaikeita asiakkaita” kuvataan tavalla tai toi- sella marginaalissa oleviksi nuoriksi:

V4: No siis kun se asiakaskunta on niin polarisoitunutta et sitä ei niinku pysty silleen niinku sanoo ollenkaan et mikä on tyypillinen asiakas. Mut tyypillinen asiakas on se et jol on haasteet monenlaiset. Että niinku helpoimmat asiakkaat on sillei et ku mä oon soittanut et ootsä tulossa tapaamaan mua, ni sanoo että niinku siinä hei et mä sain just tänään työpaikan, ei tarvii tulla. Niin se on niinku se on se (-) aina ku ne pääsee johonkin niin kun vähän pitkäkestoisempaan kun johonkin kuukauden työkokeiluun- tai siis kaikkihan on aina hyvä, et mihin tahansa mennäänkin, muualle kuin himassa istutaan niin on hyvää, mutta se et jos me saadaan duuniin, koulutuspaikkoi ja kaikkii semmosii ni ne on aina niinku hyvii hommii.

Aktiivisuus määrittyy yhdeksi hyvän elämän kriteeriksi, mutta aktiivisuus yllä ole- vassa otteessa tulee rinnastetuksi nimenomaan koulutukseen ja työelämään liit- tyväksi. Vaikka haastateltavan puheesta on tulkittavissa kriittisyyttä nykyistä ak- tivointipolitiikkaa kohtaan, pyörtää hän nopeasti sanansa ja korostaa, että mikä tahansa muu kuin ”himassa istuminen” on hyvä ja tavoiteltava asia. Määttä ja Aaltonen (2016) muistuttavatkin, että on tärkeää käsitellä nuorten osallisuutta yh- teiskunnassa myös kriittisesti, eikä hyväksyä osallisuutta itsestään selvästi nuor- ten oikeutena ja ainoastaan hyvänä asiana. Mikäli sitä käytetään vain viitatessa voimaantumiseen, hämärtää se osallisuuteen tähtäävien toimenpiteiden kautta

toimivaa hallintaa, joka on kohdistunut marginaalissa ja “syrjäytymisvaarassa” oleviin nuoriin. Kriittisen käsittelyn tarve on ilmeinen siksi, että kaikki kasvattajat ja nuorten kanssa toimivat aikuiset joutuvat kasvokkain nuorten osallisuuden dilemmojen kanssa sekä pohtimaan, milloin heidän tulisi puuttua tai olla puuttumatta nuoren elämään, kun hän siirtyy omaan tahtiinsa kohti aikuisuutta.

H: Mitä sä aattelet, et mikä on se Ohjaamojen niinku tärkein tehtävä sun mielest?

V2: Öö. Se, että jokainen, niinku, et ihminen on kokonaisuus. Et siitä ei voi niinku poimia pois vaan, et mä hoidan vaan tän työn tai koulutuksen, vaan se et se nuori on kokonaisuus ja lähetään niinkun, tavallaan, huomioidaan myöskin se, että se, arkielämässä pitää olla kunnossa, ennen kun voidaan lähteä niinku töihin ja koulutukseen. Et TE-toimiston puolella just keskityttiin et työ ja koulutus. Niin tavallaan täällä se et, nuori voi kertoa ihan mistä vaan. Ja aina kuunnellaan.

Syrjäytymisestä puhuttaessa pyristellään irti sen kapeasta määritelmästä vain työtä ja koulutusta koskevana, ja tuodaan mukaan tavoite nuoren kohtaamisesta kokonaisuutena – ei vain työllistymisen ja koulutuksen kautta. Kuitenkin työllistyminen tai kouluttautuminen asetetaan ohjauksen lopulliseksi tavoitteeksi tai päämääräksi. Ohjauksessa työllistymistä ei välttämättä aseteta jokaisen nuoren tilanteessa ensisijaiseksi tavoitteeksi, mutta kun muut asiat saadaan kuntoon verkostojen tarjoamien palvelujen avulla, on aika palata työllistymiseen johtavalle polulle.

Nuorten elämästä puhuttaessa korostuu, kuinka arjen ja elämönhallinnan on oltava kunnossa, jotta nuori voi ryhtyä tavoittelemaan koulutus- tai työpaikkoja. Nuoren yksityiselämä kokonaisuudessaan asetetaan siis ohjauksen alaiseksi ja tuen tarve näyttää ulottuvan yhä laajemmalle. Ei olekaan kyse enää ainoastaan nuorten tukemisesta epävarmoilla työmarkkinoilla, vaan ylipäänsä ”elämönhallinnasta”, joka kuvataan puutteelliseksi. Näiden nuorten auttamista ohjausasiiantuntijat eivät pidä helppona tehtävänä, mutta sitäkin tärkeämpänä, sillä pelkkään työhön ja koulutukseen keskittyvää ohjaustyötä kuvataan riittämättömäksi.

H: Joo. Miten se sitte, tai millasis tilanteis sä sit huomaat, et on just niinku, tuo sitä lisäapuu tavallaan se moniammatillisuus siinä?

V1: No, semmosis tilanteis, et kun nuori tulee, et hän tulee alun perin ihan niinku tämmöselle TE-toimiston rutiinitapaamiselle. Jos se on uus nuori, joka on just lähetetty TE-toimistosta, mä en tiedä hänestä paljoo, sit jos hän ei, hän näyttää ihan normaalilta ni sit mä oon et katotaas näitä työpaikkoja, työkokeilupaiikkoja, jaa, miks sä oot keskeyttäny koulut. Sit alkaaki paljastuu et nuori sanoo et hänen on vaikee lähteä kotoa tai sanoo että joo, mä oon keskeyttäny et mä oon niin masentunu ja tämmöstä niinku mikä ei välttämättä oo sit, se paljastuu niinku vast myöhemmin.

Vaikka nuoren oma tavoite olisi työllisyydessä, voi pinnan alta aina paljastua haavoittuvuutta, johon on tartuttava ensimmäiseksi ennen kuin nuori on valmis työelämään tai opiskelemaan. Myös esimerkiksi yksinäisyys ja sosiaalisten kontaktien puute näyttäytyvät merkinä tietynlaisesta haavoittuvuudesta, jolloin ohjauksen tavoitteeksi ei aluksi asetetakaan työn saamista. Jotta tämä haavoittuvuus voisi tulla esiin, pyritään ohjaustilanteissa eroon virastomaisuudesta ja avataan tila ja mahdollisuus puhua myös laajemmin nuoren elämäntilanteesta ja sisäisestä maailmasta.

V2: No mä oon aika suorapuheinen nuoren kanssa et mä lähen siitä niinku semmosesta rehellisyydestä. Ja jos mä nyt esimerkiksi epäilen, että on päihteet, niin mä kysyn sitä ihan suoraan. Ja mä sanon et mun tehtävä ei oo niinku millään tavalla rangaista eikä millään tavalla niinkun leimata, mut me ei päästä asioista eteenpäin, ellei me olla rehellisiä. Mä kysyn ihan, mä voin suoraan sanoa tällee et joo, että et sä oot kyllä ihan hajoamassa ihan justiin, et joo että nyt sulla on niinku vaan, että sä et nyt vaan, niinku sinnittelet ja esität et kaikki on hyvin. Niin tota kyl mä niinku sanon et joo et mä saan miehen kyyneleihin, että sit se on se yleensä seuraavaks nenäliina. Mut semmonen niinku mun mielestä siis rehellisyys. Et tulehan siel välillä semmosta sitten kiukkua sieltä, mut sit sä vaan sanot et mun on pakko kysyä.

Nuorelta odotetaan luottamusta ohjaajaa kohtaan ja haluttomuus puhua henkilökohtaisesta elämästä ja ajatuksista tulee toisinaan tulkituksi nuoren asenteeseen liittyväksi tai kertovan piilotellusta haavoittuvuudesta. Ohjauksessa nuorelta edellytetään kuitenkin halua tunnustaa oikeaksi haavoittuvuus. Vaikka itse sana ”haavoittuvuus” ei näytäkään vielä levinneen osaksi ohjausasiantuntijoiden puhetta, on sen idea tunnistettavissa Ohjaamojen käytännöissä. Nuorten ”hauraus” tunnistetaan Ohjaamoissa ja sen merkitystä nuoren tulevaisuutta määrittelevänä asiana painotetaan vahvasti. Se on myös asiantuntijoiden keskeinen huolenaihe, johon ohjaustyöllä pyritään vaikuttamaan.

V3: Et onhan sitten tietenkin se nuorisojoukko sit mitä ei kukaan, nääkään palvelut tavota ja sitten on niitä nuoria ketkä käyttää kaikkia palveluita mut ne ei silti löydä sitä niinku ratkaisua, niin tota. Että, mut siis nyt kyllä varmaan tosi paljon hyvää pystytään tekee niinku ja, ja nuoret aikuiset on niinku aika hukassa. Sen huomaa kun on ennen tehnyt teinien kanssa töitä, niin tota, sit et. Ja se mikä on ollu tosi havahduttava niinku huomata, et todella monella niinku se kaikki, tavallaan vastoinkäymiset ja semmoset niinku ne lähtee sieltä koulukiusaamisesta ja sieltä jostain liikenteeseen, että et niitä, niitä tavallaan niinku nyt yritetään korjaila sitten niinku pitkällä pitkällä jälkikäteen, ne vaikuttaa sinne pitkälle aikuisuuteen niinku ja koko elämään.

Vaikka esimerkiksi kiusaamisen kohteeksi joutumista tai muiden vastoinkäymisten tuomien kokemusten merkitystä nuoren elämässä ei voi vähätellä, voi niiden korostaminenkin muodostua ongelmalliseksi. Kun Brown haavoittuvuutta koskevassa tutkimuksessaan (2017) haastatteli nuoria ja heidän kanssaan työskenteleviä, kiinnitti hän huomiota samankaltaiseen tapaan, jolla nuorille kerrottiin heidän omasta haavoittuvuudestaan ja miten nuoret liittivät haavoittuvuuden hyvin eri tavoilla osaksi käsitystään itsestään. Brownin mukaan puhe nuoren haavoittuvuudesta saattaa kääntyä tarkoitustaan vastaan ja vahvistaa stigmaa nuoren voimattomuudesta omassa elämäntilanteessaan.

Myös se, miten ympäröivästä maailmasta puhutaan, rakentaa ymmärrystä niistä ongelmista, joiden ratkaisemista ohjauksella tavoitellaan. Nuorille tarjolla olevat mahdollisuudet näyttäytyvät osin melko lohduttomassakin valossa, kun nuorten tulevaisuutta tarkastellaan epävarmojen työmarkkinoiden väliinpuotoajina:

V2: [...] Sit se alko yhtäkkiä räjähtää ja eihän raksoillekaan haettu hakemuksella vaan käveltiin suoraan. Ja tänä päivänä sä haet hakemuksella ja sä lähetät CV:n vaikka sä hakisit mitä duunii vaan. Et ei oo enää sellasta, kävellä vaan paikasta toiseen. Ja tota, öö, koulutuskeskeisyys. Se on, ja semmonen vähän niinkun, mikä koko aika tuntuu enemmän ja enemmän, se lähti oikeestaan sieltä niinku edellisen suuren laman jälkeen, ni alko näkyä se että, työnantajien kilpavarustelu työpaikkailmotuksissa. Ja se tuli nimenomaan se, et työtehtävät saatto olla ihan, saattaa olla semmost hyvin simppeleitä, et kahvinkeittoa, asiakkaiden vastaanottoa, kopiointia, arkistointia työ. Koulutusvaatimuksena on tradenomi, ni tavallaan se semmonen, et sielläki se koulutus on se numero ykkönen. Ja tota. Kyl niinku vaatimukset. Ne alkaa ole siis semmosta että, et kyl niinku jos mä olisin itse tän päivän nuori, ni kyl mä masentuisin. [naurahtaa]

Ohjaamossa työtä tehdään siis samankaltaisessa epävarmuutta korostavassa diskurssissa, jota mm. Sultana (2011) sekä Beck ja Beck-Gernsheim (2001) kuvaavat. Ohjaajien näkökulmasta ongelmia ovat koulutuskeskeisyys sekä työpaikkailmoituksissa ja työnantajien puheissa toistuvat vaateet oikealla tavalla performanssista motivaatiosta, hyvästä asenteesta ja sopivasta persoonallisuudesta sekä itsensä brändäämistä ja myyntipuheita edellyttävistä työnhakutaidoista. Huoli niistä, jotka eivät näihin vaatimuksiin kykene vastaamaan, on suuri: he ovat vaarassa pudota ”yhteiskunnan rattaista”, jotka pyörivät alati kiihtyvää tahtia eteenpäin.

V6: Jotenki myös se on kans haastavaa ku tuntuu et pitäis olla niinku niin, osata markkinoida itseään niin hyvin, et pitäis olla jotkut hissipuheet tyyliin niinkun valmiina työnanta-

jalle ja näin ja hyvin semmonen ehkä, tota, ulospäinsuuntauneisuutta hirveesti korostetaan et se on niinkun, et se on hyvä asia ja näin ja sitten ne on niinku tosi isoja haasteita, et mitenkä sitte pystyy niinku markkinoimaan itsensä, et se on niinku monelle ajatuksena niinkun vieras tai vastenmielinen niin sitte tota (.) tota tota. Se on niinku semmonen haaste, että sitte nuorelle. Ja ehkä myöskin semmonen, mul tuli mieleen, et ku on, mul on ollu semmosii nuorii asiakkaina jotka on jossain tyyliin pikaruokapaikoissa töissä, niin mua niinku välillä, olen huomannut semmosta että siellä aika paljon niinku luotetaan myös siihen että nuoret saattaa niinkun tehdä vähän enemmänkin kun niillä, työajan puitteet niinku, tai työaika on määritelty tietyllä tavalla mutta tehtävät on niinkun liian laajat ja sitten nuoret niinku tekee ylitöitä niinku omaan piikkiinsä ja näin et, koska ei haluta niinkun huonoa, antaa huonoa kuvaa itsestään ja tämmöset niin, se tuntuu välil vähän epäreilulta, et tekis mieli (.) vähän puolustaa siinä, et hei että (naurahtaa) ei, että niinkun sä voit vaatia myös oikeuksia itsellesi ja näin, että ehkä semmosessa (.) niin. Tää nyt meni vähän sivuraiteille tosta mut.

Vaikka työelämän epävarmuudesta ja vaativuudesta puhutaan kriittisin ja huolestunein äänenpainoin, tähän maailmaan nuoria Ohjaamojen monialaisen ohjauksen avulla pyritään kuitenkin koulumaan ja valmentamaan. Jos nuori asettuu vastahankaan esimerkiksi hakemusten tai cv:n teossa, voi se tulla tulkituksi motivaation puutteeksi – siitäkin huolimatta, että tiedostetaan, kuinka vaativaksi työnhaku on muuttunut ja miten esimerkiksi moni nuori saattaa tuntea vastenmielisyyttä sellaista oman persoonansa “myymistä” ja sopivaksi muokkaamista kohtaan, jota työnantajat tuntuvat työnhakijoilta odottavan. Vaikka nuo vaatimukset saavat ohjaajien puheessa kritiikkiäkin, muodostuu ohjaajan tehtäväksi tukea nuoria vastaamaan niihin:

V2: Mut syksyllä alotetaan työnhakupäivä ja siihen sitten niinkun, lähetään siitä, että nuori tulee joka ikinen torstai niin kauan ennen kuin työnhaku tuottaa tulosta. Koska tota, se työnhaku tavallaan loppuu siihen heti, kun, et tässä ku seurannu niitä ite, ollu tässä omien asiakkaitten kanssa, niin tosta lähtee tota työntekijä käymään tuolla, niin nuori lopettaa saman tien ja nostaa tälleen näin kädet ja jää odottamaan, et millon se virkailija tulee takas istuu mun viereen. Ni se että pyritään siihen, että ihan haetaan töitä, istutaan vierekkäin ja haetaan töitä.

Työhaun muuttuneet kriteerit ja työnantajien vaatimukset tunnistetaan, mutta ai-noaksi vaihtoehdoksi sekä nuorelle että ohjaajalle näyttää jäävän olosuhteisiin sopeutuminen. Viime kädessä on siis kyse nuorten työllistettävyydestä ja kilpailukykyä korostavaan yhteiskuntaan sopivien subjektien muokkaamisesta. Lohmeyer (2017) kuvaa sitä, kuinka nuorten on todennettava koulutukseen tai työelämäänsä osallistumisella olevansa oikeutettuja hyvinvointivaltion palveluihin. Hänen mukaansa nuorisotyötä tekevien tehtäväksi määrittäytykin sitä kautta huolehtia, että nuoret täyttävät nämä vaatimukset.

H: Mm, voiks sanoo et ois sellast tavallaan tyypillistä asiakasta tääl Ohjaamossa?

V2: Öö. Kyl se on nuori, jolla on - no nyt mitä mulle tuli hankkeen aikana paljon, on semmosia, ää, pitkäaikaistyöttömiä nuoria miehiä, joiden elämä on aika silleen, menee siellä netissä, ei tavata ketään niinkun face-to-face, ollaan hirveen tyytyväisii siihen omaan pieneen elämään. Niin, ne on ai aika semmosii tyypillisiä. Ja he niinkun on siinä semmosessa olotilassa, et kaikki on hyvin. Mut sitte ku lähetään niinku miettimään niitä konkreettisia askelia työelämään päin, niin sit tuleeki niitä pelkotiloja. Et lähetään horjuttamaan sitä elämää. Et se on aika semmonen niinkun, jotenkin noi nuoret miehet on niinku semmonen, aika tyypillisiä meillä täällä.

Kun puhutaan nuorten tavasta olla ja elää, määritellään myös hyvän ja hyväksyttävän elämän piirteitä. Edellä oleva kuvaus toistaa tuttua narratiivia kotiin jääneistä nuorista miehistä. Kun puhutaan tavoista, joilla nuoria ohjataan ja tuetaan, puhutaan ennen kaikkea yksilön motivaatiosta ja itsetunnosta sekä niiden parantamisesta. Tavat, joilla nuoria opastetaan, ovat terapeuttisista interventioista tuttuja ja usein nuoren ongelmaksi tunnistetaan esimerkiksi heikko itsetunto, motivaation puute, mielenterveysongelmat tai perhetaustasta lähtöisin oleva elämisen malli, jossa yhteiskunnan tuilla saatava elintaso on riittävä. Motivaatio määrittelee myös sitä, onko nuori halukas vastaanottamaan apua ja tarttumaan hänelle tarjottuihin mahdollisuuksiin. Haastateltavat toteavatkin, ettei ongelma oikeastaan ole siinä, etteikö palveluja nuorille olisi tarjolla – jos vain motivaatiota riittää, jokaiselle nuorelle kyllä löytyy jokin paikka.

V6: Et se osallisuus näkyy kyl siinä ohjauksessa ja semmosessa että, et meidänki etsivän nuorisotyön näkökulmasta me ollaan niinku semmosia me ohjaajat enemmän siinä, autetaan ja kuljetaan rinnalla, mutta että se on tärkeää, että tulee semmonen voimaantumisen kokemus sille nuorelle itselleen siitä, että hän osaa tehdä asioita itse, hän ei tarvitse siihen välttämättä muita ihmisiä et niinkun semmonen tota oman elämän hallinnan niinkun lisääminen ja usko niinkun, uskon kasvattaminen siitä että pystyy niinkun olemaan, hoitamaan omia asioitaan.

Ideaaliksi subjektiksi asemoituu aktiivinen ja omia asioitaan itsenäisesti hoitava nuori, ja tätä nuoren omaa aktiivisuutta ohjauksella pyritään tukemaan. Ohjaustyössä puhutaan tällöin nuoren osallistamisesta. Oma-aloitteisuuden puutteesta puhutaan keskeisenä haasteena, kun nuoret tarvitsevat ohjaajan jatkuvaa tukea esimerkiksi työhakemusten tekemisessä. Ohjaajan tehtävä onkin tehdä itsensä tarpeettomaksi tukemalla nuoren omatoimisuutta ja motivaatiota. Tätä eräs haastateltava kuvaa ohjaustyön sosiaalipedagogiseksi ulottuvuudeksi. Vaikka ohjaajan tehtävä on auttaa nuorta työhaussa, on ohjaajan samalla myös vältettävä tekemästä asioita nuoren puolesta. Toisaalta ohjausasiiantuntijoiden puheessa

korostuu se, kuinka motivaatio löytyy usein itsetuntemuksen ja ”oman jutun” löytämisen kautta. Tällainen identiteettityö on tyypillistä terapeutiselle diskurssille, jossa minuuden, itsetunnon ja itsetuntemuksen työstäminen on eilinehto (ks. Brunila & Siivonen, 2014).

H: Onks jotain tullu sellasii, niinku et mist se motivaatio ois sit niinku löytyny lopulta?

V1: No se varmaa monel sit et se löytyy se oma juttu, jotenki. Monel on kans se et ei oikeen tiedä edes et mitä haluaa. Et se niinku kartottaa, et meillähän on toi ammatinvalinnanpsykologi sit myös tässä niinku Ohjaamossa, ni et tota se on yks juttu mikä voi auttaa. Mut et kyl me kaikki niinku täs ohjaustyössä yritetään just sitä et miten löydettäis se oikee ala. Et jos suostuis lähtee kokeilemaan edes jotain. Onhan niit keinoi ku on olemas työkokeilu, on olemas koulutuskokeilu et koulutustakin voi kokeilla, on niinku tämmöstä. Et jos ei ollenkaan niinku löydä mitään, mikä sopis ni sit siin on jotain muuta ongelmaa ehkä sit jo. Et mikä se perimmäinen ongelma, onks niin huono itsetunto tavallaa, et ei uskalla mennä mihinkään et emmä kuitenkaan osaa tai jotain tämmöstä.

Ohjaajan kannalta haasteellista siis on, jos nuoren motivaatio vaikuttaa puutteelliselta tai hän ei ole kiinnostunut erityisesti mistään alasta. Jos nuorelle tarjotut vaihtoehdot eivät herätä hänen kiinnostustaan, ei vika ole niinkään vaihtoehdoissa, vaan myös se tulee tulkituksi eräänlaisena haavoittuvuutena. Terapeuttisen eetoksen mukaisesti tässä otteessa ohjaaja ottaa esiin nuoren itsetunnon tai jonkun muun ”perimmäisen ongelman”, jonka juurille olisi päästävää. Furedi (2004, 21) huomauttaakin, ettei terapeuttisen eetoksen kääntöpuoli ole niinkään itsensä kehittämiseen liittyvät päämäärät, vaan pikemminkin se tapa, jolla ihmisen haavoittuvuuden korostaminen alleviivaa samalla myös hänen rajallisuuttaan ja vajavuuttaan.

V1: Mut et just monella, et just toi niinku ajattelun kehittyminen, et monel saattaa sen opiskelun kannalta olla et mä haen niinku vaan tohon ja en ikinä menis tohon enkä ainakaan tohon. Et niinku vähän, et keskustellaan siit et mikä ala vois olla ja et onks nyt realistista et sä haet vaan lääkäriks ja niinku tämmöstä, että. Vähän niinku realisoida et kannattais ehkä hakee vähän niinku erilaisille aloille ja laajentaa vähän sitä valikoimaa et.

Toisaalta ongelmaksi kehkeytyvät myös nuorten epärealistiset odotukset ja tavoitteet: kouluttaudutaan ja haetaan vain kapealta alalta töitä tai halutaan vain juuri tiettyyn opiskelupaikkaan. Nuoren näköalaa täytyy siis laajentaa. (Vrt. Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010.) Puhuttaessa nuorten odotusten ja tavoitteiden säätelystä ollaan vallankäytön ytimessä. Määtä ja Aaltosen (2016) mukaan toisaalta sekään ei riitä, että nuori itse haluaa esimerkiksi jatkokoulutukseen tai työelämään, sillä siirtymät eivät siitä huolimatta aina onnistu toivotulla tavalla tai

nuori ei saa siirtymissä riittävästi tukea yhteiskunnalta. Määttä ja Aaltonen kysyvätkin, onko nuorilla oikeasti mahdollisuuksia osallisuuteen nyky-yhteiskunnassa, jota leimaa epävarmuus monella elämän osa-alueella?

H: Tuleeks ikinä mitään vastustusta, et en mä haluu lähtee tonne [esim. kuntouttavaan työtoimintaan]?

V2: Öö, tota. Tulee. Tavallaan sillon, mitä korkeempi koulutus sulla on ja mitä pidempään oot ollu pois työelämästä ni tavallaan se semmonen, koska siinä aletaan horjuttamaan sitä semmosta ammatti-identiteettiä ja sitä koulutusidentiteettiä. Niin. Ni tavallaan, koska se koetaan että, mä oon niin korkeella, et ei noin pieni, ja tommonen, ei mua voida laittaa sinne. Mut sitte on niinku, kyl se on semmosen niinku, sit tavataan usein ja sit keskustellaan ja konkreettisesti haetaan töitä ja tavallaan se, että nuorella pitää itellä se lamppu syttyä ja se ymmärrys ja halu siihen, että et ehkä mun pitääkin nyt rimaa laskee että. Mut harvemmin tulee mitään.

Yllä tulee kuvatuksi se, miten koulutuskaan ei takaa nuorelle sellaista tulevaisuutta, jota hän on tavoitellut ja miten ohjauksen tehtävänä on osaltaan myös valmistella nuorta luopumaan jo rakennetusta ammattiin tai koulutukseen liittyvästä identiteetistä. Jos itsensä kehittämistä yleensä ajatellaankin eteenpäin vievänä voimana, näyttää siltä, että toisinaan itseään on ”kehitettävä” myös ikään kuin vastakkaiseen suuntaan, jotta työllistyminen olisi mahdollista. Fejes ja Dahlstedt (2013, s. 62) kirjoittavat elinikäisen ohjauksen käytännöissä olevasta ristiriidasta, jossa yhtäältä ajatellaan aikuisten olevan kykeneviä ja myös velvollisia sekä halukkaita kehittämään osaamistaan ja suunnittelemaan uraansa epävarmoilla työmarkkinoilla. Toisaalta ihmisten halua tähän itsensä kehittämiseen on ohjauksen keinoilla edistettävä.

Myös Ohjaamossa kaiken ytimessä on nuoren oma tahto ja valinnat, mutta ohjauksen rooli tuodaan vahvemmin ja suuremmin esille. Nuorista omaa elämäänsä koskevien valintojen tekijöinä puhutaan ”keskeneräisinä”, joten heitä täytyy opastaa tekemään järkeviä ratkaisuja ja panostamaan tulevaisuuteensa myös tavoilla, jotka ovat ristiriidassa nuoren omien tulevaisuuden kuvien kanssa. Myös Brunila ym. (tulossa) osoittavat, että haavoittuvuuden eetosessa nuoret toimivat optimismin ja itsensä kehittämisen sekä toisaalta riittämättömyyden välimaastossa.

6.2 Ohjausasiiantuntijoiden ristiriitaiset subjektipositiot

Sanna Mäkinen ja Terhi Halonen (2017) nimittävät ohjausta januskasvoiseksi portinvartijaksi tarkoittaen sitä, kuinka ohjaustilanne voi nuoren näkökulmasta muodostua kontrolliksi tai tueksi. Vertauskuva on osuva. Ohjausasiantuntijat vaikuttavat tasapainottelevan kahden ristiriitaisen vaatimuksen välillä. Yhtäältä heidän tulisi tukea nuoria löytämään oma potentiaalinsa, mutta toisaalta etenkin TE-asiantuntijoiden on toimittava myös portinvartijoina, joilla on valta vaikuttaa esimerkiksi nuoren toimeentuloon. Vaikka Ohjaamoissa työ on moniammatillista, vaikuttaisi myös yksi ja sama ohjaaja asettuvan tilanteesta riippuen useisiin erilaisiin positiioihin: sosiaalityöntekijä, luotettava aikuinen, jopa psykologi. Tämä aiheuttaa kitkaa, sillä etenkin TE-asiantuntijana työskentelevä ohjaaja on myös virkahenkilö ja vallankäyttäjä. Toisaalta työntekijät ovat samaan aikaan hallinnan ja tarkkailun kohteita. He ovat vastuussa Ohjaamojen tuloksellisuudesta, jota mitataan tilastollisesti ja kyselyin.

V2: Ja, ja tota se on hirveen valitettavaa et mille, millä tavalla, meil on yks virkailija joka tuli joka on ollu kans 20 vuotta TE-toimiston puolella ja hän on tehnyt viimeiset vuodet niin puhelimitse asiakastyötä ja kun tuli tänne niin sano niinku joo, et tuota, hän näkee nyt asiat ihan eri tavalla. Koska siellä sä tuijotat vaan siihen mitä siellä järjestelmässä on, niin nuori saattaa helposti niinkun näyttäytyä siellä et joo että tätä ei vaan kiinnosta yhtään mitään ja *nyt pitää saada rahat äkkiä poikki* ja sehän on niinku sitten. Niin kun Matti [nimi muutettu] tuli tänne niin sanoi että niinku ajatusmaailma muuttuu ihan täysin kun näkee nuoren niiden tietojen takaa. Ja ensimmäinen asia mitä multa itse asiassa kysyttiin silloin kun mä menin esittäytymään työkkäriin kun mä tulin tänne [paikkakunnan] puolelle ja alotin Ohjaamossa. Niin ainut asia mitä kysyttiin oli osaatko tehdä selvityspyyntöjä, eliikkä tarkoitti sitä että osatako katkaista rahat. Eli valtaa voit käyttää todella paljon. Ja, niin se on se että, et mä en yhtään ihmettele, nuori kun se menee työkkäriin tai se menee Kelaan, menee sossuun niin se kertoo sen mitä se olettaa sen toisen niin kuin haluavan kuulla koska sen pitää osata luovia niin että sitä rangaista. Mut ku täällä nuori voi kertoa ja sitä ilman että siitä rangaistaan.

Ohjaamoissa tietyillä työntekijöillä on institutionaalisesti rakentunutta valtaa suhteessa kohtaamiensa nuorten elämään ja toimeentuloon. Tuo valta vaikuttaa toisinaan olevan työntekijöille myös taakka, sillä kuten yllä on kuvattu, nuoret saattoivat ilmaista tapaamisissa epäluuloa ja -luottamusta TE-asiantuntijoita ja heidän tarjoamiaan palveluja kohtaan. Ohjaamojen palveluista puhuttaessa korostetaankin nimenomaan eroja perinteiseen TE-toimistoon. Työntekijät kuvaavat olevansa olevan enemmän nuoren puolella ja he painottavat, etteivät he halua rangaista nuoria tai tehdä valintoja heidän puolestaan, vaan tukea heitä elämässä eteenpäin. Riikka Perälä (2015) kirjoittaa siitä, miten hallintaa voisi käsitellä ole-

matta liian pessimistinen ja tulkitsematta tutkimuskohdettaan vain hallinnan objektiksi. Perälä korostaa huumeidenkäyttäjiin liittyvässä tutkimuksessaan sitä, kuinka työntekijöillä oli todellisuudessa vain vähän valtaa säädellä asiakkaidensa elämää ja tekemisiä ja kuinka työtä leimaa vilpityn auttamisen halu.

V2: Että ensinnäkin siis aina silloin kun sä olet viranomainen, ootsä sosiaalitoimessa, ke-lassa, TE-toimistossa, sulla on hirveästi valtaa. Sä voit käyttää valtaa väärin elikkä rankaisuun tai sit sä voit tehdä niin kuin päätökset aina nuoren tai asiakkaan hyväksi. Ja mä oon esimerkiksi tota tein sen päätöksen heti silloin kun mä tulin tänne jo hankkeen alussa et mä en lähetä yhtäkään karensikirjettä nuorelle. Elikkä kun mä kutsun nuorena se tota ajanvaraukselle, mä lähetän sen ajanvarauksen tekstiviestillä. Ja lähetän myöskin sit kirjeenä et et mä oon varannut sulle tämmösen ajan. Mä en lähetä koskaan et joo että jos et saavu paikalle saat kolme kuukautta karensia.

Haastateltava tunnistaa valta-asemansa, mutta korostaa niitä käytäntöjä, jotka mahdollistavat hänelle toisin toimimisen. Ronkaisen (1999) mukaan tieto edustaa tuottavaa valtaa, joka mahdollistaa vallankäyttöä useammille. Tästä näkökulmasta TE-asiantuntijat asettuvat Ohjaamossa mielenkiintoisiin subjektipositioihin. Hallinonalansa vuoksi heidän odotetaan käyttävän saamiaan valtuuksia tiettyllä tavoin, mutta toisaalta heillä on myös valta olla käyttämättä näitä asemansa tuomia valtuuksia.

H: Tuntuuks kuitenkin sit et on sillee tarpeeks liikkumatilaa tavallaan, et just ku tääl Ohjaamon puolel ei sit kuitenkaa, minkä mä oon niinku saanu käsityksen, että pyritään just ottaa se nuori niinku yksilönä vastaan, ni tuntuuks et se on kuitenkin, on tarpeeks liikkumavaraa siin suhtees? Et kuitenkin sitte, siel on taustal sit kuitenkin sitä lainsäädäntöä ja muuta, niin ni.

V5: Mmm. Kyl siin liikkumavaraa on, että. Lakihan on tehty kuitenkin noudatettavaks ja ja tietysti tulee olla lainsäädäntö, et muuten ois ku villissä lännessä, että, että (.) Kyl mun mielest on ihan riittävästi liikkumavaraa, että se, että miten sit työntekijä osaa käyttää sitä ja hallitsee sen, ni se on sit se toinen juttu. Et siihen opetteluun menee aikaa, et tätä ei voi niinkun oppia missään koulussa eikä missään, että tän oppii vaan tekemällä tätä työtä. On tää sellai duuni.

Useissa tilanteissa haastateltavat myös tarttuivat tähän toisin toimimisen mahdollisuuteen. Edellä olevassa katkelmassa haastateltava kuvaa, kuinka juuri tieto ja kyky tasapainotella lakipykäliden ja harkinnanvaraisuuden välillä mahdollistavat myös vastarinnan. Tiedon avulla vallasta tulee siis myös tuottavaa (vrt. Ronkainen, 1999).

Määttä ja Aaltonen (2016) kirjoittavat ohjauksen dilemman ilmenevän siinä, miten nuoret pyritään saamaan vapaaehtoisesti valitsemaan hyväksyttäväksi katsotut

polut aikuisuuteen. Tämä näkyy myös Ohjaamojen verkostotyöstä puhuttaessa siinä, miten keskeisiksi osaamisalueiksi mainitaan verkostojen ja nuorille tarjolla olevien eri vaihtoehtojen tuntemus ja oikean nuoren yhdistäminen oikeaan palveluun. Tämä edellyttää myös nuoren tuntemista.

V5: Mä en oikeestaan valitse sitä palvelua, vaan hän [nuori] ite valitsee sen. Mä en tee sitä valintaa koskaan. Mä tarjoo erilaisii vaihtoehtoja ja hän sit itse niistä valitsee itselleen mieleisimmän, mikä saattas tukee tai käy tutustumassa niihin tai netin kautta tai jonkun kanavan kautta. Tai ihan paikan päällä. Mut mä en tee valintoja kenenkään puolesta, et jokainen tekee ne omat valintansa ja vastaa itte valinnoista. Enkä halua mitään toimenpiteitä sen takii et on toimenpiteitä, vaan se, että he ite päättää sen, et en haluu olla mukana sellasessa, et mä teen valintoja toisen puolesta.

Ohjausasiantuntijuuden yhdeksi tärkeäksi eettiseksi periaatteeksi muodostuu haastateltavan lausumassa se, ettei ohjaaja koskaan tee valintoja nuoren puolesta. Samalla hän kuitenkin toimii eräänlaisena esivalitsijana rajatessaan nuorille tarjoamiaan vaihtoehtoja sopivaksi katsomallaan tavalla. Ohjauksen tuloksellisuutta mitataan kuitenkin myös sillä, että nuori tarttuu valintojen tekemiseen sopivaksi katsotulla tavalla. Onnistunut ohjaus tapahtuu rinnalla kulkien siten, että lopputuloksena nuori ottaa oman elämänsä haltuun.

H: Miten sä näkisit, ootsä ollu tekemässä tos etsiväs nuorisotyös Ohjaamon ulkopuolellaki tavallaan, tai et miten se on aikasemmin ollu?

V6: Joo, oon ollu niinkun. Et tota, nythän tähän Ohjaamoon kuuluu myöskin nuorten aikuissosiaalityön palvelut, niin niin, tota kyl aiemminki tehtiin paljon töitä heidän kanssa. Ja sitte ku tähän etsivän nuorisotyön luonteeseen on kuulunu niinkun alusta saakka ollu se ajatus, et me ollaan niinku, semmoset, me etsivät nuorisotyöntekijät, semmoset niinku henkilöt jotka kokoa sen verkoston sitten sen nuoren ympärille, ne oikeat ihmiset ja ollaan vähän semmosii sanottajia niinkun, sellasia kulttuuritulkkeja ikään kun niinku sen nuoren maailman ja semmosen byrokraattisen maailman välillä niin niin.

Yllä olevassa aineisto-otteessa tulee näkyväksi se, millaiseen kaksoisrooliin jotkut asiantuntijat myös osana moniammatillista verkostoa asetetaan. Vaikka he arjen työssään pyrkivät ikään kuin vaihtamaan hattua sanktioita langettavista virkahenkilöistä nuoria ymmärtäviksi ja tukeviksi ohjausasiantuntijoiksi, tulevat he määritellyiksi erityisesti hallinonalansa kautta.

H: Tuleeks sul mieleen jotain mis ois viel parannettavaa täs Ohjaamo-toiminnassa?

V5: No enmä tiedä, täs on niin hyvin, tehään sitä töitä. Et sitte se on niinku itestä kiinni, et sä hallitset sen koko kentän, eikä sitä voi hallita, et sit tietoo tulee päivittäin niin hirveesti, että. Et sit pitää olla myös armollinen itelleen, et sä et vaan pysty handlaa tätä kaikkee. Että, ja sun muisti on rajallinen, et sä pystyt muistaa vaan tietyn asian, et sit sä toivot et joku sun kollega muistaa loput, mut et tuota. Et sillä tavalla täytyy myös olla

armollinen itelleen, että sit jaksaa tehdä sitä työtä. Koska on sit täs aika rankkoja näit ihmiskohtaloitakin, että. Että että. Muuten täs polttaa itensä loppuun.

H: Joo. Nii et tavallaan sitte verkosto on voimavara, mut sit sitä sisältöä tulee niin paljon ettei, ei voi niinku vaatii iteltään et tuntis sen kaiken niinku täydellisesti.

V5: Ei, ei sitä pysty, koska sieltä tulee joka päivä, saattaa tulla, tääl on uusii työpaikkoja, tääl on uusii koulutuksii, nyt alkaa sitä, tätä tota, koko ajan alkaa jotakin. Niin niin, sä vaan sit, sä yrität muistaa niit sun ihmisiä, ketä sul on ja sit et mitä sä heille pystyt tarjoaa. Mut seki vaatii sen, et sä tunnet niit ihmisiä ja niitäki tulee koko ajan lisää. Niin sä et voi välttämättä, vaikka yrittää kaikki, niin tota, niin ei ehkä kuitenkaa pysty ku on ihminen.

Laaja erilaisten palvelujen tarjonta näyttää osaltaan synnyttäneen tarpeen uudentilaiselle ohjausasiantuntijuudelle, joka toimii välittäjänä nuoren ja syrjäytymistä ehkäisevien projektien, työkokeilujen, kuntouttavan työtoiminnan, työpajojen ja muiden toimenpiteiden yhdistämisessä. Samalla kun verkostotyöllä pyritään parantamaan palveluja, vaikuttaa se kuitenkin paradoksaalisesti vastaavan siihen itseaiheutettuun ongelmaan, johon Kankarekin (2006) viittaa kirjoittaessaan projektien ja hankkeiden kokonaisuuden monimutkaisuudesta.

H: No tota, millasen sä näät sit just, tavallaan sen ohjauksen eron tääl Ohjaamossa, versus sitte ku sä oot ollu pitkään TE-palveluissa?

V2: Ennen ku mä tulin tänne [paikkakunnan] puolelle, mä olin [paikkakunnalla] ja mä oon ollu niinku tuetun työllistymisen puolella sekä sitten kuustoista vuotta- kakstoist vuotta mä ehin olla nuorten kuntoutusneuvojana. Ja siellä, ku tavallaan se on hirveen yksinäistä. Sul ei oo siinä niinku semmosta verkostoo, mitä on täällä, ni jäi hirvein usein nuoren kanssa semmonen olo, et olisinks mä voinu tehdä viel jotain. Koska sä et pystyny sieltä niinku lähtemään nuoren mukaan mihinkään, annoit vaa osotetta. Mene kelaan hoitaa tämä, mene sossuun tämä ja näin. Ja (.) jotenki se tuntu jo että se, asiakastyö sellasena mitä halus sitä tehdä, se jäi aika semmoseks vajaan. (.) Mut sit ku tuli tänne, ni ei tarvi ku tuolilla pyöräyttää ympäri ja saada niinku sitä apua siihen nuorelle. Et tavallaan ei enää niinku lähetetä nuorta mihinkään, vaan tuodaan niinku, nuori voi pysyä tässä ja sen ympärille kasataan sitte se porukka tänne.

Verkosto tulee kuvatuksi myös eräänlaista ohjaustyössä ilmenevää riittämättömyyden tunnetta paikkaavana resurssina. Verkoston luonnehditaan tuovan työhön lisäresursseja, jolloin auttamistyötä asiakkaiden hyväksi voi tehdä perusteellisemmin. Vaikka ohjaustyöstä puhuttaessa moniammatillisuus ja verkostotyö määritellään vahvasti nuorten tarpeista lähtöisin olevaksi, osaltaan se näyttää muodostuneen myös työntekijöiden tarpeisiin.

V1: Joo, et semmosta, et onhan täs verkostos niinku sitä työtä mikä meidän pitää tehdä, on että selkeyttää niinkun omaa toimen, kunkin niinku toimenkuvaa, et me niinku tiedetään mitä toiset niinku tekee ja ettei tehdä päällekkäistä työtä et siin ei oo järkee. Ja sit myös et luotetaan toisten ammattitaitoon ja niinku että. Se on hirveen tärkeä et tuntee toiset ihmiset, että tietää minkälaisii he on, mitä he tekee ja mitä niinku. Et se verkoston yhteistyön vahvistaminen ni se on tosi tärkeä.

Osaltaan verkostotyön luonne joko uuvuttavana tai voimavaroja lisäävänä tekijänä vaikuttaa rakentuvan oman työn ja asiantuntijuuden reflektoinnin kautta (ks. Fejes & Dahlstedt, 2013). Verkostotyöllä voidaan siis sanoa olevan Ohjaamon käytännöissä kaksi ulottuvuutta. Yhtäältä verkostot monimutkaisina ja laajalle levittäytyvinä lonkeroina voivat viedä niissä toimivan uupumuksen partaalle. Toisaalta verkostot voivat ”voimauttaa” ja antaa vaativaksi koettuun ohjaukseen uusia työkaluja.

6.3 Moniammatillisuus tulevaisuuden toivona

Edellisessä alaluvussa olen kuvannut ohjausasiiantuntijoiden subjektipositiota sekä sitä, miten asiantuntijan asemaa virkahenkilönä pyritään häivyttämään. Myös Ohjaamojen merkitystä yleisesti rakennetaan erityisesti suhteessa TE-palveluihin.

H: Joo. Miten sä näät sit jotenki tavallaan isommas kuvas sit just sen, niinku Ohjaamoiden merkityksen? Vaik niinku yhteiskunnalle tai tälleen? Et tietysti lyhyen aikaa on vasta ollu niinku toimintaa sinänsä vaikka niinku, no joissain paikoishan on ollu jo useemman vuoden sinänsä mutta joo. Et.

V6: Aa. No siis. Tää on jotenkin, se on niinku iso asia, just kaikki nää nuorisotyöttömyys ja niinkun jotenkin mul on niinku huoli on erityisesti ollu niinku niistä ihmisistä, jotka, joitten on vähän niinku vaikeampi ehkä hahmottaa niinku sitä kaikkea, näitä, et mitä erilaisia niinkun palikoita tähän byrokraatiaan liittyy ja näin ni sitte, et tota. Mul on ollu niinku heistä semmonen huoli että, et miten he niinkun pärjää ja toivottavasti he löytävät niinku tästä sen avun, mutta että, mä näkisin niinku ehkä just siinä isommas kuvassa sen että, tämän se ajattelumalli siitä, että on niinkun jokainen työskentelee niinkun siellä omassa lokerossaan ja näin, että siitä, se on niinku hyvä että nää Ohjaamot on yrittäny päästä siitä niinku sit eroon, että tehdään sitten niinkun vaikka, ku kuitenkin meil on täällä niinku virkamiehiä töissä. Joskin mä en oo ite virkamies, mutta että mä pystyn niinkun hyvin sitten niinkun helposti työskentelemään heidän kanssaan tässä ja että, niinkun et. Tota. Jotenkin sen, että voidaan niinkun näyttää ehkä joillekin muillekin niinkun tahoille semmosta mallia siitä että näinkin voidaan niinku tehdä asioita, et ei tarvitse olla niinkun aina vaan kaikki oman ammattialansa edustajat aina tietyissä paikoissa työskentelemässä. Et se voi olla niinkun nuorelle, nuori voi saada niinkun nopeasti asioitaan eteenpäin sitte sitä kautta.

Ohjaamojen moniammatillista työskentelyä kuvataan tulevaisuuden tapana työskennellä, jonka tulisi olla yhä enemmän tavoiteltavana työtapana myös muiden kuin nuorten palveluissa. Julkisiin palveluihin liitetään byrokraattisuus, josta moniammatillisella työllä pyristellään myös eroon. Byrokraattisuuden ongelmaksi määrittyy myös se, että sen katsotaan olevan vaikeasti ulkopuolisen, esimerkiksi nuoren, ymmärrettävissä. Ohjausasiiantuntijat asemoivatkin itsensä ”kulttuuritulkeiksi” nuorten ja byrokraattisen maailman välillä.

H: [...] No onks sul sit semmost niinku ajatust tai tuntumaa siit et onks ne niinku, onks siit tullu jotenki vaikeempaa niist, vaikeempii niist siirtymistä? Tai et onks se jotenki muuttunu ajan saatossa?

V6: Mmm, tuota tuota. Mä oon, 2013 mä oon alottanu tässä työssä. Mä olin, vähän aikaa olin poissa myöskin mutta että. Mm, niin niin niin. Semmonen niinku ehkä vaikeus on tullu niinku joittenki kohdalla niin siitä, et ku on niin paljon just näitä niinkun, mm, asioita joita täytyy hoitaa verkossa. Niin se on joilleki todella haastavaa, et mä toivoisin ehkä siihenki myös jotain niinkun vielä enemmän jotain tukea siitä että, et vois tota, on niinkun hyvin, tosi hyvin on nuorille kaikkii niinku erilaisii palveluita tarjolla, mutta et kyl tää niinkun niin, kaikki se, verkossa tehtävät asiat, ni ei ne, ku sitä sanotaan et se on nuorille silleen että se onnistuu tosta noin vaan, niin se ei päde todellakaan niinku kaikkien kohdalla ja näin ja sitte tota.

Eri hallinnonalojen byrokratian koukeroiden lisäksi tuen tarve tulee määritellyksi saatavuuden kautta, jossa haastateltava näkee ongelmia esimerkiksi verkkopalveluiden lisääntymisen vuoksi. Henkilökohtaisen palvelun ja tuen tarve määrittyykin yhdeksi tärkeäksi Ohjaamojen ja moniammatillisen ohjauksen perusteeksi:

H: No tota. Hypätään tässä vähän tota toiseen toiseen näkökulmaan Et minkä sä, minkä sä ite niinku näet jotenki ehkä Ohjaamojen ehkä tärkeimpänä tehtävänä?

V4: Henkilökohtaisen palvelun. Siis se et me niinku kasvokkain tehään niinku yhdessä niinku niitten asiakkaiden kanssa töitä, niin kuin intensiivisesti ja ja sit se et meillä niinku, et kun meil on nää yhteystiedot et voi aina soittaa, voi aina laittaa tekstaria, voit tulla käymään. Et se on niinku se se periaattees ku pyritään niin siit kokonaan siit virastomaisuudesta niinku pois sillä tavalla et vaik me ollaan niinku viranomaisia niin silti että et ei niinku, että että se on se lähtökohta on et mennään se laki edellä mutta se et ku me voidaan tehdä asioita niin monella tapaa. Ni se on niinku se musta kaikista paras et saa sen kaiken avun niinku ja just se niinku henkilökohtainen niinku apu niin sanotusti että. Se on se kaikista tärkein asia mistä mä oon siitä päivästä yks ku on alettu luomaan näitä systeemeitä nii oon ollu ilonen ja innoissani et on tämmöst palveluu luotu. Et ei sun tarvii se tarvii pomppii luukulta toiselle ja niinku olla kasvottomien virkamiesten kanssa jossain tekstiviesti, kirjeenvaihto, yms yms.

Ohjaamojen ja ”tavallisten” TE-palvelujen keskeiseksi eroksi määrittetty haastateltavien puheessa myös se, minkä verran resursseja ja aikaa työntekijöillä on käytettävissä. Siinä missä julkiset palvelut ja niihin liittyvä byrokratia voivat näyttäytyä kasvottomina, Ohjaamoiden erityisyyttä kuvaa haastateltavien puheessa henkilökohtaisuus ja kohtaaminen.

H: Joo. Tarkotatsä tavallaa et enemmänki et myös niinku tavallaan myös niinku muille ku nuorille?

V4: Joo joo, siis joo siis kaikille tämmösii pitäs olla [...] niis vilisi niis keskusteluis noitten nuorten kanssa että et tota pitäs saada niinku vähintään kolmeenkymmeneen, kolmeenkymmeneen viiteen ikävuoteen asti näitä tämmösii ja on niinkun kysytty et miks ei ole niinkun aikuisille näit samoja, et eihän se niinku, ne ongelmat poistu sieltä et on sielläki sitä työttömyyttä ja niinkun asunnottomuutta ja mielenterveys- ja päihdeongelmia, eritilanteita ja, mitä, huoltajuuksriitoja ja kaikkee muuta vastaavaa niinkun, ni eihän ne niinku

poistu siit et sä niinku oot joku tämmönen neljäkymppinen äijä niinku minä. Et ihan yhtä paljon mulla on ongelmia ku sillä 25-vuotiaalla.

Vaikka Ohjaamojen palvelut koskevat nuoria, ulottuu ajatus tuen tarpeesta ja ihmisten haavoittuvuudesta yli ikäryhmien. Haastateltava nostaa esiin, ettei esimerkiksi työttömyys kosketa vain nuoria, vaan korostaa elinikäisen ohjauksen merkitystä. Samalla esiin tulee ajatus haavoittuvuudesta mm. eron tai lasten huoltajuuskiistojen yhteydessä. Furedin (2004) mukaan terapeutisessa eetosessa yhä useammat erilaiset elämäntilanteet luokitellaan riskeiksi, joista ihmisten ei enää ajatella selviävän ilman jonkinlaista ohjausta ja tukea tai ammattiavun piiriin hakeutumista.

Brunila & Siivonen (2014, s. 64) muistuttavat, ettei mitään yksittäistä diskurssia ja sen ideoita vain sisäistetä. Yksilöt taiteilevat useiden eri diskurssien välimaastossa ja toimivat niiden vaikutuspiirissä. Verkostotyöstä ja moniammatillisuudesta rakentuva kuva saa myös erilaisia sävyjä ja suhtautuminen Ohjaamoille asetettuihin odotuksiin vaihtelee.

V2: Mut sitte emmä tiedä taas et miten jotkut joku tietty ryhmä taas kokee semmosen niinku mun mielest Ohjaamois oli semmosta ikävällä tavalla noitten hankkeiden aikana, mikä muhun itteeni ei uponnut, semmost niinku hirveetä hehkutusta ja semmost et suorastaan semmosta vähän niinku saarnaa että Ohjaamot tulee ja pelastaa maailman. Ni et jos mä itteeni ajattelen nuorena ihmisenä niin se kyl kääntyis itteensä vastaan taas niinku semmonen. Et se on tosi vaikeeta.

Aina moniammatilliseen ohjaukseen ei siis suhtauduta varauksetta ja haastateltava kritisoikin Ohjaamoja juuri siitä, miten nuoret asetetaan pelastettavien asemaan. Tähän subjektiposition nuoret eivät välttämättä asemoidu kiltisti, vaan ohjausasiantuntijoidenkin oli muokattava toimintaansa tilanteen mukaan (vrt. Perälä, 2009). Toisaalta myöskin suuret lupaukset moniammatillisen työn vaikutuksista (ks. Määttä, 2007) tulevat kyseenalaistetuiksi.

H: Mites sitte tavallaa just siin niinku isommas kuvassa et mikä se, millanen merkitys sit Ohjaamoil on sun mielest niinku sit yhteiskunnallisesti?

V4: No siis, öö. Mielipiteenä on että on helkutin iso niinkun, siis kokonaisuutena mut se et ku tää on vast pari vuotta ollu nii, ni mehän ei niinku osata ihan kokonaan, osata sitä viel kartottaa koska se, niinku monihan ei tiedä niinku et mikä on Ohjaamo tai mitään muuta vastaavaa et se niinku enemmän, et se on niinku edelleen on, pikkasen tarvitaan vähän isommat saappaat viel siihen myymiseen ja siihen vakiinnuttamiseen paikkaamme. Mä luulen et niinku tai mä haluisin ite niinku sen että et täst tulis niinku semmo-

nen niinkun iso tekijä ja semmonen vakiinnuttanut paikkansa semmosena niinku palveluna, niinku yhteiskunnallisena palveluna koska se et ku me tiedetään se et tää niinkun on, niinku todella hyvä homma. Mut se et se pitäs olla sillä tavalla et se on joka paikassa, ois. Ja sit se et ku näit aletaan muuttamaan, tai nää sote-hommat tulee ja muuta vastavaa ni sitte niinku enemmän tai vähemmän tulee nenän eteen kaikilla se että. Mä toivoisin et just sais niinku enemmän luomaan täämösii saman, yhden luukun palveluita. Niinku ja se et se ois niinku se oikeesti ehkä vaan niinku se sama niinku paikka.

Ohjausasiantuntijat joutuivat usein myös miettimään, miten tehdä edustamastaan toiminnasta houkuttelevampaa nuorille ja tätä kautta saamaan myös oman viestinsä paremmin esille. Ohjaamon ”brändääminen” tai ”myyminen” nuorille määriteltiin tärkeäksi tehtäväksi ja sen tiimoilta toimintaa oli myös muokattu Ohjaamon eri vaiheissa. Tarjottu apu ja tuki ei siis vielä itsestään selvästi houkutellut nuoria paikalle.

H: Joo. No palataan vielä kuitenkin vähän niihin nuoriin ja tavallaan just niinku niihin siirtymiin. Et miten sä, onks sul mitään semmost niinku tuntumaa tai oottekste kollegoiden kaa puhunu et onks niinku, onks ne vaikeutunu ne esimerkiks ne nuorten niinku siirtyminen tai niinku (.) siirtyminen vaik niinku koulutukseen tai työelämään et onks siin tullu te- muutoksii.

[...]

V4: Kaheksan kuukautta tehny tota, mul oo mitään harmainta aavistustakaan miten, mitä se niinku on ylipäätänsä. Mut tota. Mä veikkaan vähän et, ehkä se jos ite aattelee et ku oli nuori nii, ja työtön, nii ku joutu menemään [kaupunginosan] työvoimatoimistoon maantaisiin kattomaan seinää, onko työpaikkoja, bussilla niinkun. Ni jos ajattelee noin niinku tiedonhaku ja kaikki se avunsaanti on huomattavasti helpompaa nykyään, ni se on myöskin niinku tietyl tapaa, flegmatisoi nuoria. Et ku sun ei tarvii niinku tehdä mitään [naurahtaa] niin sanotusti ite. Ni välillä tulee semmonen tunne et et, se niinku on ehkä, et siin on niinku myös toinen kolikon kääntöpuoli on siin asiassa et, et se on niinkun, ehkä omal tavallaan vaikeempaa, koska ne ei niinkun silleen ku kaikki on, niinku annetaan tarjottimella, ni se on vähä erilaista ku silloin ku ite on ollu nuori.

Vaikka ohjauksen tavoitteena voidaan katsoa olevan nuoren aktiivisuuden ja toimijuuden tukeminen, ylläolevassa otteessa haastateltava tuo ilmi myös päinvastaisen näkemyksen tukijärjestelmistä. Hyvinvointivaltion vahva tuki näyttäytyy passivoivana, jolloin se ei enää tuekaan ohjauksen tavoitteita aktiivisuuden ja toimijuuden alullepanijana tai vahvistajana.

Kaikkiaan moniammatillisuuteen liittyvät lupaukset paremmasta tavasta puuttua syrjäytymiseen nousevat vahvasti esiin tavassa, jolla Ohjaamojen paikkaa palvelukentällä legitimoidaan. Kaikki eivät kuitenkaan tyydy mukailemaan tätä puheta- paa, vaan ohjausasiantuntijat kyseenalaistavat sitä eri tavoin, esimerkiksi asettumalla vastarintaan sen kanssa, miten nuoret asemoidaan Ohjaamojen ”pelastettaviksi”.

7 Johtopäätökset ja yhteenveto

Vaikka poliittisessa keskustelussa syrjäytyminen liitetään vahvasti koulutukseen ja työelämään, on nuorten kohtaamien haasteiden ymmärtäminen nuoris- ja ohjausalan ammattilaisten keskuudessa laajempaa ja ulottuu elämän kaikille osaluille. Kun kohdattavan nuoren elämäntilanteet voivat olla moninaisia eikä yhden asiantuntijan osaaminen aina riitä vastaamaan kaikkiin nuorten kysymyksiin, on moniammatillisuudesta tullut tärkeä periaate nuorten parissa tehtävässä ohjaustyössä.

Moniammatillinen työskentelytapa tulee haastattelujen kautta kuvatuksi tulevaisuuden ideaalina tapana työskennellä. Ohjaamojen merkitys ei rakennu ainoastaan suhteessa kohderyhmäänsä eli nuoriin, vaan myös laajemmassa mittakaavassa uudenaikaisena tapana järjestää julkisia palveluja. Tämä on linjassa poikkihallinnollisen verkostotyön lisääntymisen kanssa (ks. Määttä, 2007; Sjöblom, 2006).

Vaikka moniammatillinen verkostotyö on Ohjaamojen kantava voima ja sitä pidetään tulevaisuuden työskentelytapana, näkevät ohjausasiantuntijat myös sen haasteet. Kuten Määttä (2007) kirjoittaa, verkosto itsessään ei vielä ratkaise niitä haasteita, joihin sillä pyritään puuttumaan. Haastatteluista onkin tulkittavissa myös kritiikkiä sellaisia puhetapoja kohtaan, joissa Ohjaamoja pidetään patenttiratkaisuna syrjäytymisen ehkäisyyn tai nuorisotyöttömyyteen.

Psyko- ja terapiakulttuuriin sekä haavoittuvuuden eetokseen kytkeytyviä vaikutuksia on luettavissa myös tämän tutkimuksen aineistosta. Moni erilainen elämäntilanne tai elämäntilanteen vaihe tulee tulkituksi haavoittuvuuden kautta, jolloin entistä useammalle elämäntilanteelle ulottuvaa ohjausta tarvitaan yhä enemmän. Rikkinainen perhetausta, yksinäisyys ja nuoruuden siirtymävaiheet määrittävät riskeiksi ja ohjausasiantuntijat näiden riskien hallitsijoiksi (ks. Lohmeyer, 2017).

Nuorten ohjauksen tarpeen taustalla olevia eri tasoisia ongelmia tai riskejä nimeetäänkin lukuisia. Ne vaihtelevat asunnottomuudesta ja yksinäisyydestä rikkinäiseen perhetaustaan ja monisukupolviseen työttömyyteen. Nämä kaikki näyttävät

kuitenkin johtavan lopulta siihen, miten nuorta on tuettava löytämään oma paikkansa yhteiskunnassa. Erilaisten toimenpiteiden, kuntouttavan työtoiminnan ym. tavoitteeksi määrittyy nuoren motivaation ja itsetunnon parantaminen, jotta hän kykenisi tarttumaan käsillä oleviin tilaisuuksiin ja hyödyntämään niitä hyvinvointiyhteiskunnan palveluita, joita nuorille on tarjolla. Tämä palveluissa luoviminen ja oikean vaihtoehdon kartoittaminen onkin moniammatillisen ohjauksen ydintä, jossa nuorta kuljetetaan kohti osallisuutta yhteiskunnassa.

Itsetunnon puutteen korjaaminen näyttää olevan merkittävä osa nuorten subjektiviteettia Ohjaamon käytännöissä. Kuten Brunila ja Siivonen (2014, s. 58–59) sekä Ecclestone ja Hayes (2009) ovat osoittaneet, tämänkaltaisilla terapeuttiseen eetokseen ja yrittäjämäiseen subjektiin kytkeytyvillä diskursiivisilla käytännöillä voi olla itse asiassa alkuperäisiin tavoitteisiinsa verrattuna tarkoittamattomia vaikutuksia. Sen sijaan, että yksilöstä tulisi entistä vastuullisempi ja hän vastaisi työmarkkinoiden vaateisiin, voivat näiden diskurssien vaikutukset hyvinvointiin olla päinvastaisia.

Nuorista rakentuu aineistoni kautta polarisoitunut kuva, jossa nuoret kategorisoidaan hyvin pärjääviin, aktiivisiin nuoriin ja toisaalta kaikilla elämän osa-alueilla tukea tarvitseviin nuoriin. Kun hyvää tarkoittaen tukea tarjotaan laajemmin kuin vain koulutukseen tai työhön liittyen, asettuu ohjauksen ja sen myötä myös hallinnan kohteeksi nuoren koko elämä. Nuorten subjektiviteetti moniammatillisen ohjauksen käytännöissä ei rakennu irrallaan myöskään uusliberalistisesta yksilökäsityksestä, jossa motivaatio, asenne ja nuoren oma aktiivisuus asetetaan ratkaisevaksi tekijäksi.

Uusliberalistisesta eetoksesta tuttua on myös tapa, jolla Ohjaamossa korostetaan yksilön itsenäistä roolia erityisesti valintoja tehdessä. Myös moniammatillisessa ohjauksessa työskennellään kuitenkin sen ristiriidan kanssa, että samalla kun nuoren tulisi tehdä autonomisia valintoja, on häntä ohjattava niiden tekemisessä. Samalla kun nuorille tuotetaan vapaus valita, on heidän myös pakko käyttää tätä vapauttaan (ks. Miller & Rose). Vaikka Ohjaamoissakin puhutaan nuorten vapaista valinnoista, katsotaan heidän kuitenkin olevan siihen jollain tavalla kykenemättömiä. Ohjauksen avulla tämä nuorten ”riskiryhmä” pyritään tavoittamaan,

ja ohjauksessa heidän odotuksiaan, toiveitaan ja valintojaan muovataan sopivammiksi – mutta kenen näkökulmasta?

Ohjausasiantuntijan erilaiset subjektipositiot ovatkin keskenään törmäyskurssilla, erityisesti valtasuhteen muodostumisen vuoksi. Vaikka oman hallinnonalan käytännöt vaatisivat vahvempaa vallankäyttöä esimerkiksi taloudellisten tukien keskeytysten suhteen, ohjausasiantuntijat pyrkivät aktiivisesti toimimaan toisin. He asettuvat vastarintaan käyttämällä sitä tietoa harkinnanvaraisuudesta, joka heillä asiantuntijuutensa myötä on.

Se ei silti poista hienovaraisempia valtasuhteita, joita ohjauksessa muodostuu. Jo moniammatillisuus itsessään luo vahvan valta-aseman suhteessa nuoreen, kun hän joutuu neuvottelemaan asioistaan ei yhden, vaan useamman ammattihimisen kanssa (ks. Määttä, 2007). Määttä ja Aaltonen (2016, s. 160) korostavat, että mikäli osallistumiseen kytkeytyy esimerkiksi tukitoimien tai taloudellisten tukien keskeytys tai epääminen, muuttuu oikeus velvoitteeksi. Vaikka alkuperäinen tavoite olisi ollut kannustaa nuorta aktiivisuuteen oman elämänsä ja tulevaisuutensa suhteen, voivat tukitoimet tuntua nuoresta byrokraattisilta tai vähätteleviltä ja hän voi kokea olevansa tarkkailun kohteena.

Tällaisessa kontekstissa neuvotellaan myös nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten ja nuorten väliset valtasuhteet. Osallistumispakko asettaa vastakkain nuoren itsemääräämisoikeuden ja toisaalta ”yhteisen hyvän”. Vaikka TE-asiantuntijat korostavatkin tekevänsä päätöksensä aina nuoren hyväksi, voi silti pelkkä tieto tästä vallasta vaikuttaa ohjaustyöhön ja siihen, miten nuori tilanteen tulkitsee.

Verkostotyö itsessään on myös mielenkiintoinen tarkastelun kohde. Moniammatillisessa ohjaustyössä verkostoihin liittyvän asiantuntemuksen merkitys korostuu. Siinä missä verkosto ja moniammatillisuus toivat kaivattua apua ohjaustyöhön, näyttävät ne myös muodostuvan kuormittaviksi tekijöiksi työssä.

8 Pohdinta

Ohjaamo on nimenomaan ohjaukselle luotu tila ja eritoten sillä halutaan tavoittaa niitä, jotka eivät ole minkään muun instituution, kuten koulun, työpaikan tai työharjoittelupaikan välittömässä vaikutuspiirissä. Vaikka ohjauksessa usein korostetaan nuorten itsenäisiä päätöksiä ja valintoja, on heidän kanssaan työskentelevillä käytössään myös perinteisessä mielessä ymmärrettyä valtaa suhteessa nuoriin. Valta on helppo paikantaa esimerkiksi silloin, kun nuoren kanssa työskentelevällä on oikeus niin sanotusti katkaista rahahanat. Valta on läsnä siitä huolimatta myös syvemmällä, halusi sitä käyttää tai ei. Se piilee kaikissa niissä käytännöissä ja diskursseissa, joissa on pyrkimyksenä muokata nuoren omia tavoitteita tai hänen motivaatiotaan. Ohjaamoissa siis toistuu sama ajatus siitä, kuinka itsetuntemuksen kautta ”se oma juttu” on löydettävissä (vrt. Lappalainen, Mietola & Lahelma, 2010).

Nuorista ja heidän erilaisista elämäntilanteistaan puhuttaessa sotkeutuu yhteen hyvinkin erilaisia diskursseja ja ihmiskäsityksiä. Taustalla on ristiriitaisia käsityksiä siitä, miten jokainen nuori on arvokas omana itsenään ja toisaalta siitä, millaisia puutteita työllistettävyyden nimissä on paikattava – miten näiden keskellä ohjaustyötä lopulta tehdään ja kenen ehdoilla? Miten pyritään muodostamaan jonkinlaista yhteistä toimintatapaa, kun hyvinkin vastakkaiset käsitykset (motivaation puute vs. perhetausta) tiedostetaan? Kumpi lopulta ohjaa toimintaa enemmän vai voiko näiden välissä tasapainotella ja miten siinä onnistutaan?

Väitän, että kun taustalla olevat rakenteelliset ongelmat tuntuvat liian raskailta ratkaistaviksi, on helpompi turvautua erilaisiin yksilön elämään ja työllistettävyyteen kohdistuviin toimenpiteisiin – jotta tehtäisiin edes jotain syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Brunila ym. (tulossa) kritisoivatkin yksilölähtöisiä tukijärjestelmiä siitä, etteivät ne pysty murtamaan yhteiskunnan eriarvoisuutta tuottavia rakenteita. Vaikka yksittäisen nuoren kohdalla yhdenkin välittävän aikuisen tuki voi olla ratkaiseva kohta elämässä, ei hyvinvointipolitiikka voi heidän mukaansa perustua yksilöiden hyväntahtoisuuden varaan.

Toisaalta Ohjaamoiden toiminnassa pyritään ottamaan huomioon juuri esimerkiksi syrjäytymisen määritelmän kapeutta kohtaan esitetty kritiikki. Työssään ohjaajat näkevät myös helposti sen, millaisista palveluista on puutetta, kun esimerkiksi mielenterveysongelmien hoitoa vaille jääneet saattavat ajautua Ohjaamon työllisyyspalvelujen asiakkaiksi. Verkostoja erilaisiin arjenhallintaa ja mielenterveyttä tukeviin ohjelmiin on, mutta on syytä kysyä, onko niistä korvaamaan julkisen terveydenhuollon mielenterveyspalveluita, joihin pääsy etenkin nuorten kohdalla tuntuu olevan vuosi vuodelta vaikeampaa?

Vielä syvempää pohdintaa vaatisi se, missä määrin ympäröivän yhteiskunnan muuttuneet vaatimukset vaikuttavat mielenterveysongelmiin. Yksi haastateltavista totesi, kuinka hänkin masentuisi, jos olisi nykypäivän nuori. Tästä näkökulmasta on selvää, ettei masennusta voi tarkastella vain yksilön mielenterveyden ongelmana. Uusliberalistinen eetos asettaa nuoret yhä enemmän vastuuseen omasta menestyksestään ja hyvinvoinnistaan, vaikka esimerkiksi kilpailu työ- ja koulutuspaikoista on kovaa. Miltä kuulostaa puhe motivaatiosta, omasta aktiivisuudesta ja kaikille avoinna olevista mahdollisuuksista nuoren korvissa, joka kokee epäonnistuneensa näiden vaatimusten edessä tai kamppailee masennuksen kanssa? Mitkä ovat ne keinot, joilla tällaiseen kehitykseen pystytään vastaamaan? Vaateet aktiivisuudesta, joustavuudesta, oman persoonan kehittämisestä ja jatkuvasta eteenpäin pyrkimisestä voivat jo itsessään sairastuttaa tai aiheuttaa uupumusta (Brunila ja Siivonen, 2014). Kyse ei siis ole vain siitä, että nuoret voivat jo valmiiksi pahoin, vaan siitä, miten itse asiassa terapeutin kulttuuri voi kääntyä tarkoitustaan vastaan.

Yksinäisyys on myös ilmiö, jonka ratkomista syrjäytymisen ehkäisyn nimissä ratkotaan. Se kuitenkin vaikuttaa muuttuvan syyksi, ei seuraukseksi, kun sen roolia nuorten elämänsä hahmotellaan. Yksinäiselle nuorelle työ- tai koulutuspaikka voi tarjota yhtä lailla uusia viiteryhmiä. Onko yksinäisyys siis ensisijainen ratkottava ongelma ja miten esimerkiksi työmarkkinoiden muutokset tai pätkätölläisyys vaikuttavat siihen, että nuori jää yksin?

Läpi tutkimukseni koin kiinnostavaksi pohtia myös sitä, missä määrin haastateltavat pyrkivät antamaan sellaisia vastauksia, joita olettavat tutkijan odottavan tai

”sopivaksi” tai eettisesti ”oikeiksi” katsottuja vastauksia (ks. Pietilä, 2010, s. 25). Milloin heillä on jokin toinen motivaattori kuvailla toimintaa tietyllä tavalla, kuten esimerkiksi se, että toivovat epävarmassa asemassa olevalle Ohjaamo-toiminnalle jatkoa ja haluavat sitä tunnetummaksi? Haastatteluissa tuotiin esiin esimerkiksi se, että Ohjaamojen onnistumista mitataan jatkuvasti ja Ohjaamojen tulevaisuus onkin tästä onnistumisesta kiinni. Toisaalta myös puhuttiin siitä, ettei Ohjaamoissa pyritä lyhytaikaiseen tilastojen siivoamiseen tai vain ohjaamaan nuoria johonkin toimenpiteeseen toimenpiteen vuoksi, vaan pitkäjänteisempään tulokseen.

Perälän (2015) huumeidenkäyttäjää ja heitä auttavia työntekijöitä koskevassa tutkimuksessa hän toteaa, kuinka näiden toiminta oli pikemminkin ymmärrettävissä kumppanuutena kuin uusliberaalin politiikan toteuttamisena, jollaisena se yleensä tuli nähdä. Ohjaamojen kontekstissa on mielestäni merkittävää se, että kun nuoret subjektivoidaan haavoittuviksi ja syrjäytymisvaarassa oleviksi, pyritään myös kontrolloimaan heidän omia odotuksiaan ja haaveitaan, muokkaamaan tavoitteita ”realistisiksi”. Tämän tutkimuksen valossa jää kuitenkin vielä epäselväksi, millaisia nämä neuvottelut ohjausasiiantuntijoiden ja nuorten välillä tarkalleen ottaen ovat ja rakentuvatko ne yhteistyön vai vallankäytön kautta.

Hallinnan tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia tutkimuskohteita olisivat erilaiset ohjaustyöhön liittyvät kirjaamisen ja merkitsemisen tavat. Mitä tuottaa TE-asiiantuntijoiden käytössä oleva Ura-palvelu tai etsivien nuorisotyöntekijöiden huoli-ilmoitukset nuorista? Tämän tutkimuksen aineistossa ne tulivat esille eräänlaisina sivuhuomioina, joihin voisi kuitenkin tarttua omana tutkimuskohteenaankin.

Tutkielmani teon aikana kävinkin läpi monia ajatuskulkua, jotka ovat aloittelevalla diskursiivisen lukutavan soveltajalle jokseenkin tuttuja. Ei ole aivan helppoa irtautua tarkastelemasta yksilöä, hänen ajatuksiaan ja tarkoitusperiään. Kasvatustieteen opiskelijana tunsin toisinaan olevani kuin puun ja kuoren välissä: osa opinnoistani nojaa vahvasti oppimisen psykologiaan. Tällöin oppimista tarkastellaan hyvin yksilöllisenä prosessina motivaatio- ja kehityspsykologisista näkökulmista. Kun totumme puhumaan koulutuksesta, valinnoista ja työllistymisestä vain näillä

termeillä, kavennamme katsantokantaamme ja ihmiskäsitystämme. Sen laajentaminen ja omien, opittujen ajattelumallien kyseenalaistaminen on epämukavaa.

Myös ohjaustyö tutkimuskohteena herättää ristiriitaisia tunteita. Olen itsekin aikanaan hakeutunut kasvatustieteen opintojen pariin juuri siksi, että koin elinikäisen oppimisen merkityksellisenä. Alalle hakeutumista ruokki kiinnostus koulutuspolitiikkaan, koulutuksen periytymiseen, erilaisiin koulutuspolkuihin ja sitä kautta myös ohjaukseen. Yleensä ohjaus esitetään ratkaisuna kahden ensiksi mainitun haasteisiin ja tunnistan myös omakohtaisesti ohjaustyössä olevan vilpittömän halun auttaa.

Ohjaus ja sen merkitys suomalaisille nuorille tuntuu olevan esillä myös mediassa entistä useammin. Nuorten pärjääminen ja heidän tulevaisuutensa tuskin menettävät kiinnostavuuttaan poliittisen päätöksenteon kohteenakaan. Siksi ohjauksen tutkimus eri näkökulmista ja teoreettisista lähtökohdista vaikuttaa yhä ajankohtaisemmalta ja tärkeämmältä. Ohjaamojen ja niiden käytäntöjen jatkotutkimuksen kannalta hedelmällistä olisi analysoida niitä vielä laajemman ja monipaikkaisemman aineiston avulla. Ohjaamoissa käyvien nuorten haastattelemisen, ohjaustilanteiden seuraaminen sekä havainnointi toisivat tutkimukseen moniäänisempää aineistoa.

Lopussa vaivaamaan jää erityisesti kysymys siitä, mikä lopulta on oikein? Ohjaustyön kaksiteräisen miekan toisessa päässä on itsetuntemuksen kehittäminen ja omien vahvuuksien löytäminen, mikä voi olla turhauttavaa, jos esimerkiksi koulumenestys ei riitä haluttuun opiskelupaikkaan (Lappalainen, Mietola & Lahelma, 2010). Onko toinen terä silloin valta-asetelma, jossa ohjauksessa tarkastellaan nuoren mahdollisuuksia ”realistisesti” ja mikä siinä on ongelmallista? Lopulta vastaus löytynee siitä, että tässä sommitelmassa ongelma paikannetaan yleensä nuoriin – ei siihen, että yhteiskunnassamme kaikilla ei ole aidosti yhdenvertaiset mahdollisuudet rakentaa tulevaisuuttaan kykyjensä ja toiveidensa mukaisesti.

Lähteet

- Aaltonen, S. & Kivijärvi, A. (2017). Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – Ohjausta monimutkaistuneissa siirtymissä. Teoksessa S. Aaltonen & A. Kivijärvi (toim.), *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina* (s. 7–23). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 198.
- Alasuutari, P. (2007). *Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Alhanen, K. (2007). *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bacchi, C. & Bonham, J. (2014). Reclaiming discursive practices as an analytic focus: Political implications. *Foucault Studies*, 17, 173–192.
- Ball, S. J. (2013). *Foucault, Power and Education*. New York: Routledge.
- Beck, U. (2001). Beyond Status and Class? Teoksessa U. Beck, & E. Beck-Gernsheim (toim.), *Individualization. Institutional Individualism and its Social and Political Consequences* (pp. 30–41). Sage Publications.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2001). *Individualization. Institutional Individualism and its Social and Political Consequences*. Sage Publications.
- Brown, K. (2017). The governance of vulnerability: regulation, support and social divisions in action. *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol 33(11-12), 667–682.
- Brunila, K. (2012). From risk to resilience. *Education Inquiry*, 33(3), 451–464.
- Brunila, K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K. & Fernström, P. (Tulossa). Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. *Kasvatus*.
- Brunila, K. & Rynänen, S. (2017). New rules of the game: youth training in Brazil and Finland as examples of the new global network governance. *Journal of Education and Work*, 30(4), 353–366.
- Brunila, K. & Siivonen, P. (2014). Preoccupied with the self: towards self-responsible, enterprising, flexible and self-centred subjectivity in education. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 37(1), 56–69.
- Dean, M. (1999). *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE Publications.
- Ecclestone, K. & Hayes, D. (2009). *The Dangerous Rise of Therapeutic Education*. Lontoo & New York: Routledge.
- Fejes, A. (2010). Discourses on employability: constituting the responsible citizen. *Studies in Continuing Education*, 32(2), 89–102.
- Fejes, A. & Dahlstedt, M. (2013). *The Confessing Society. Foucault, confession and practices of lifelong learning*. New York: Routledge.
- Foucault, M. (2005). *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, M. (2000). *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

- Furedi, F. (2004). *Therapy Culture : Cultivating vulnerability in an uncertain age*. Lontoo: Routledge.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (2007). *Young People and Social Change. New Perspectives*. Maidenhead: Open University Press.
- Gretschel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää L. (2014). (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harrikari, T. (2014). Nuorisotakuu sukupolvi poliittisena hallintana - hiljaisia reunoja. Teoksessa A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto & L. Suurpää (toim.), *Nuorisotakuun arki ja politiikka* (s. 117–122). Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf, viitattu 28.4.2019.
- HE 59/2011. *Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2012*. Saatavissa: http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2012/he_TAE_2012.jsp, viitattu 28.4.2019.
- Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes.
- Helsingin Sanomat (30.8.2018). *Ammatinvalinta- ja uraohjausta on tarjolla kaikille – myös työttömille*. Mieliopide. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paivanlehti/30082018/art-2000005807845.html>, viitattu 21.4.2019.
- Helsingin Sanomat (14.8.2018). *Opinto-ohjausta pitäisi tarjota työttömille työnhakijoille*. Mieliopide. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paivanlehti/14082018/art-2000005789833.html>, viitattu 21.4.2019.
- Helsingin Sanomat (29.1.2017). *Väärä käsitys itsestä voi estää hyviä uravalintoja – asiantuntijat ihmettelevät, miksi valinnoissa ohjaaminen on niin ylimalkaista*. Saatavissa: <https://www.hs.fi/ura/art-2000005063240.html>, viitattu 21.4.2019.
- Hepburn, A. & Potter, J. (2007). *Discourse Analytic Practice*. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J.F. Gubrium & D. Silverman (toim.), *Qualitative Research Practice* (pp. 168–185). London: Sage Publications Ltd.
- Herranen, J. (2014). Oikeita valintoja ja taktikointia, koulutustakuu nuorten elämänsä ohjaajana. Teoksessa A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto & L. Suurpää (toim.), *Nuorisotakuun arki ja politiikka* (s. 150–153). Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf, viitattu 19.4.2019.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Husa, S. (2012). Michel Foucault. Tieto, valta ja kasvat. Teoksessa T. Aittola (toim.), *Kasvatustieteiden suunnannäyttäjät* (261–287). Helsinki: Gaudeamus.
- Isoherranen, K. (2012). *Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos.
- Ikävalko, E. (2016). *Vaikenemisiä ja vastarintaa: Valtasuhteet ja toiminnan mahdollisuudet oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Itätalo, A. (2018). *Elämän avaimia etsimässä – Rodullistettujen nuorten kokemuksia Ohjaamon palveluista*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, nuorisotyö ja nuorisotutkimus. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201810082647>, viitattu 14.4.2019.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu (2019). Uraohjauksen erikoistumiskoulutus vastaa tulevaisuuden haasteisiin. Saatavissa: <https://www.jamk.fi/fi/Uutiset/uraohjauksen-erikoistumiskoulutus-vastaa-tulevaisuuden-haasteisiin/>, luettu 21.4.2019.

Kankare, I. (2006). Syntinen liitto – arviointi ja Euroopan sosiaalirahaston itse aiheutettu monimutkaisuus. Teoksessa K. Rantala & P. Sulkunen (toim.), *Projektityhteiskunnan käänköpuolia* (s. 121-142). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kautto, T., Korpilauri, T., Pudas, M. & Savonmäki, P. (2017). Ohjaamojen synty ja kehittämishaasteet. Teoksessa M. Määttä (toim.), *Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014-2017* (s. 14–20). Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus.

Kendall, G. & Wickham, G. (2004). The Foucaultian Framework. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J.F. Gubrium & D. Silverman (toim.), *Qualitative Research Practice* (pp. 129–138). London: Sage Publications Ltd.

Kiilakoski, T. (2014). Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä. Teoksessa A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto & L. Suurpää (toim.), *Nuorisotakuun arki ja politiikka* (s. 24–27). Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf, viitattu 19.4.2019.

Kohtaamo-hanke (2019). *Mistä on kyse?* Saatavissa: <https://kohtaamo.info/mista-on-kyse->, viitattu 14.4.2019.

Kohtaamo-hanke (2018). *Tietoa Kohtaamosta*. Saatavissa: <http://kohtaamo.info/tietoa-kohtaamosta>, viitattu 28.2.2018.

Kosonen, M. & Romppainen, H. (2018). *Nuorten kokema osallisuus ja toimijuus Ohjaamoiden asiakkaina*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, ohjausalan maisteriohjelma. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201803071680>, viitattu 14.4.2019.

Lappalainen, S., Mietola, R. & Lahelma, E. (2010). Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. *Nuorisotutkimus*, 2010(1), 39–55.

Lohmeyer, B. A. (2017). Youth and their workers: the interacting subjectification effects of neoliberal social policy and NGO practice frameworks, *Journal of Youth Studies*, 20(10), 1263–1276.

Mertanen, K. (2017). Poliittiset diskurssit Ohjaamoja ohjaamassa. Teoksessa M. Määttä (toim.), *Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017* (s. 21–26). Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR), Keski-Suomen ELY-keskus.

Miller, P. & Rose, N. (2010). *Miten meitä hallitaan?* Jyväskylä: Vastapaino.

- Myllylä, K. & Pehkonen, E. (2018). *Neuvominen Ohjaamojen ohjauskeskusteluissa: keskustelunanalyttinen tutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, kasvatustiede. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201805282807>, viitattu 14.4.2019.
- Myrskylä, P. (2012). *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA – analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Mäkinen, S. & Halonen, T. (2017). Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa S. Aaltonen & A. Kivijärvi (toim.), *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina* (s. 151–172). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 198.
- Määttä, M. (2007). *Yhteinen verkosto?: Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiologian laitos.
- Määttä, M. & Aaltonen, S. (2016). Between rights and obligations – rethinking youth participation at the margins, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 36(3/4), 157–172.
- Määttä, M. & Kalliomaa-Puha, L. (2006). Sopivaksi kasvattava yhteiskunta. Teoksessa K. Rantala & P. Sulkunen (toim.), *Projektiyhteiskunnan käänköpuolia* (s. 179–193). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Onnismaa, J. (2003). *Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuiden muutos*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Peavy, R. V. (2000). Ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaus postmodernina aikana. Teoksessa T. Spangar, H. Pasanen, & J. Onnismaa (toim.), *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus* (s. 14–40). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (2017). *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. (toim.) Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Perälä, R. (2015). Valta, vastarinta ja voimaantumisen huumehoidossa. Teoksessa J. Autto & M. Nygård (toim.), *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus* (s. 224–245). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pietilä, I. (2010). Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 212–241). Tampere: Vastapaino.
- Pukkila, P., Helander, J. & Laitila, K. (2015). *Matkalla monialaisuuteen*. Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. Saatavissa: <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2015/11/24/matkalla-monialaisuuteen/>, viitattu 14.4.2019.
- Ronkainen, J. (2014). Mikä nuorisotakuussa ei toimi? Teoksessa A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto & L. Suurpää (toim.), *Nuorisotakuun arki ja politiikka* (s. 87–90). Verkkojulkaisu 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf, viitattu 19.4.2019.
- Ronkainen, S. (1999). *Ajan ja paikan merkitsemät: Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.

- Rose, N. (1999). *Powers of Freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 424–431). Tampere: Vastapaino.
- Salo, U-M. (2015). Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (s. 166–190). Tampere: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 164.
- Satka, M. (2011). Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa M. Satka, L. Alanen, T. Harrikari & E. Pekkarinen (toim.), *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta* (s. 61–94). Jyväskylä: Vastapaino.
- Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (2011). *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (2011). Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa M. Satka, L. Alanen, T. Harrikari & E. Pekkarinen (toim.), *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta* (s. 11–28). Jyväskylä: Vastapaino.
- Sinisalo, P. (2000). Ohjauksen ja neuvonnan tutkimuksesta Suomessa. Teoksessa T. Spanga, H. Pasanen & J. Onnismaa (toim.), *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus* (s. 190-206). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Sjöblom, S. (2006). Kohti projektisoitunutta julkishallintoa. Teoksessa K. Rantala & P. Sulkunen (toim.), *Projektityhteiskunnan kääntöpuolia* (s. 71-86). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Spangar, T., Pasanen, H. & Onnismaa, J. (2000). *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- St. Pierre, E. A. & Jackson, A. Y. (2014). Qualitative Data Analysis After Coding, *Qualitative Inquiry*, 20(6), 715–719.
- Sultana, R. (2011) Lifelong guidance, citizen rights and the state: reclaiming the social contract, *British Journal of Guidance & Counselling*, 39(2), 179–186.
- Taylor, S. (2012). ‘One participant said ...’: the implications of quotations from biographical talk, *Qualitative Research*, 12(4), 388–401.
- Turja, T. & Ruusu, P. (2014). Nuorisotakuu. Eduskunnan kirjasto: Lakihankkeiden tietopaketit. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/default.aspx, viitattu 1.6.2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018a). *Tietoa rakennerahastoista*. Saatavissa: <https://www.rakennerahastot.fi/tietoa-rakennerahastoista>, viitattu 6.3.2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018b). *ESR-Nuorisotakuu*. Saatavissa: <https://www.rakennerahastot.fi/web/valtakunnalliset-teemat/esr-nuorisotakuu#.Wpa44-jFI2x>, viitattu 6.3.2018.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2012). *Nuorten yhteiskuntatakuu 2013*. TEM-raportteja 8/2012, Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Saatavissa: <http://www.ula.fi/asets/Public-files/Rapporter/Nuorten-yhteiskuntatakuu-2013.pdf>, viitattu 29.5.2018.

Työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö & sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2018). *Ohjaamon perusteet*. TEM esitteet 6/2018. Saatavissa: https://kohtaamo.info/documents/21827/35282/TEM_esite_6_2018_Ohjaamotoiminnan_perusteet_15112018.pdf/6f780aea-efa9-4126-8f83-96ee1f5c59e0, viitattu 14.4.2019.

Valtiovarainministeriö (2017). Eurooppa 2020 -strategia. Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2017. Valtiovarainministeriön julkaisu – 18a/2017.

Valtiovarainministeriö (2011). Eurooppa 2020 -strategia. Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011. Valtiovarainministeriön julkaisu – 14a/2011.

Wodak, R. (2004). Critical discourse analysis. Teoksessa Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J. F., & Silverman, D. (toim.), *Qualitative research practice* (pp. 186–201). London: SAGE Publications Ltd.

Liitteet

LIITE 1. Haastattelurunko

- Millainen on tavallinen työpäivä Ohjaamossa?
- Onko ns. tyypillistä tapausta, joka Ohjaamoon tulee? Jos on, minkälainen?

Yhteiskunnallinen merkitys (moniammatillinen ohjaus & Ohjaamot)

- tärkein tehtävä (Ohjaamojen merkitys omasta mielestäsi?)
- merkitys nuorille
- merkitys yhteiskunnalle

Siirtymät

- nuorten suurimmat haasteet siirtymässä koulutukseen/työelämään?
- siirtymien vaikeutuminen?
- paineet siirtymissä